

No 118

**Εργαλεία και Προτάσεις για την
Περιφερειακή Κατανομή των
Πόρων του ΕΣΠΑ**

των

**Προδρόμου Προδρομίδη
Θεοδώρου Τσέκερη**

Ιούλιος 2011

Πρόδρομος Προδρομίδης (τηλ: 210-3676412, ηλεκ. ταχυδ.: pjprodr@kepe.gr),

Θεόδωρος Τσέκερης (τηλ: 210-3676371, ηλεκ. ταχυδ.: tsek@kepe.gr),

Ερευνητές Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)

Διευθ.: Αμερικής 11, 10672 Αθήνα.

Τηλ/φικά: 210-3611136 και 3630122.

**Εργαλεία και Προτάσεις για την
Περιφερειακή Κατανομή των
Πόρων του ΕΣΠΑ**

Copyright 2011
του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Αμερικής 11, 106 72 Αθήνα

www.kepe.gr

Οι γνώμες και κρίσεις που περιέχει η εργασία αυτή
είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία
γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού
και Οικονομικών Ερευνών.

KΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) είναι το μεγαλύτερο ερευνητικό ίδρυμα για την οικονομική επιστήμη στη χώρα μας. Ιδρύθηκε το 1959 ως μία μικρή ερευνητική μονάδα με την επωνυμία «Κέντρον Οικονομικών Ερευνών», με βασικό σκοπό την επιστημονική μελέτη των οικονομικών προβλημάτων της Ελλάδος, την ενθάρρυνση των οικονομικών ερευνών και τη συνεργασία με άλλα επιστημονικά ιδρύματα.

Το 1964 το ΚΕΠΕ πήρε τη σημερινή του ονομασία. Τότε του ανατέθηκαν οι εξής πρόσθετες αρμοδιότητες: πρώτον, η κατάρτιση σχεδίων για βραχυχρόνια, μεσοχρόνια και μακροχρόνια προγράμματα ανάπτυξης, η εκπόνηση σχεδίων προγραμμάτων περιφερειακής και χωροταξικής ανάπτυξης, καθώς και προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Κυβέρνησης· δεύτερον, η παρακολούθηση και ανάλυση της βραχυπρόθεσμης και μεσοπρόθεσμης εξέλιξης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η διαμόρφωση προτάσεων για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων· και τρίτον, η επιμόρφωση νέων οικονομολόγων, ιδιαίτερα σε θέματα προγραμματισμού και οικονομικής ανάπτυξης.

Σήμερα το ΚΕΠΕ επικεντρώνεται στη διεξαγωγή εφαρμοσμένων οικονομικών ερευνών που ενδιαφέρουν την ελληνική οικονομία και, με την ιδιότητα του συμβουλευτικού οργάνου της Κυβέρνησης, παρέχει τεχνικές υπηρεσίες σε θέματα οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων αυτών εντάσσεται και η δημοσίευση των σειρών: (α) Μελέτες, που είναι επιστημονικές μονογραφίες, (β) Εκθέσεις, που είναι κείμενα εφαρμοσμένης ανάλυσης με προτάσεις πολιτικής σε επίπεδο κλάδων, περιφερειών και άλλων οικονομικών θεμάτων, (γ) Εργασίες για Συζήτηση, που είναι σχέδια εργασιών σε προχωρημένο στάδιο προσκεκλημένων επιστημόνων ή μελών του ερευνητικού προσωπικού του Ιδρύματος. Οι εκδόσεις του ΚΕΠΕ από την ίδρυσή του έως σήμερα υπερβαίνουν τις 650.

Το ΚΕΠΕ εκδίδει επίσης την τετραμηνιαία περιοδική έκδοση Οικονομικές Εξελίξεις, με σκοπό να συμβάλλει στη συστηματική παρακολούθηση και ανάλυση της ελληνικής οικονομικής συγκυρίας, καθώς και στο πεδίο διαμόρφωσης της οικονομικής πολιτικής, αναλύοντας τις συνέπειες εναλλακτικών προσεγγίσεων σε επίκαιρα θέματα.

Το ΚΕΠΕ βρίσκεται σε επικοινωνία με αντίστοιχα επιστημονικά ιδρύματα του εξωτερικού και ανταλλάσσει εκδόσεις, όπως και απόψεις και πληροφορίες, πάνω σε θέματα τρεχουσών οικονομικών εξελίξεων και μεθόδων οικονομικής έρευνας, συμβάλλοντας και με αυτόν τον τρόπο στην προαγωγή της οικονομικής επιστήμης στη χώρα.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΣΠΑ *

Περίληψη

Η εργασία εστιάζεται στο θέμα της περιφερειακής κατανομής των κοινοτικών και εθνικών δημοσίων δαπανών του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) στην βάση των περιγραφικών κειμένων της Ελληνικής Κυβερνήσεως και των εγκριτικών αποφάσεων της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Σταχυολογώντας παραδείγματα από τα επιχειρησιακά προγράμματα για την Διοικητική Μεταρρύθμιση, την Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα, καθώς και την Ψηφιακή Σύγκλιση, καταρτίζουμε και υπολογίζουμε πρόσφορους χωρικούς δείκτες, οι οποίοι μας επιτρέπουν να σχεδιάσουμε την κατανομή (ή ανακατανομή) των κονδυλίων στις διοικητικές περιφέρειες της χώρας με τρόπο που να εξυπηρετούνται τόσο οι αναπτυξιακοί όσο και οι μη αμιγώς αναπτυξιακοί άξονες προτεραιότητας. Επιπλέον επισημαίνουμε ορισμένες αντιφάσεις, την ανάγκη εμπλουτισμού κάποιων δράσεων και αναπτύσσουμε ενδεικτικά σενάρια (παραδείγματα) περιφερειακών κατανομών των πόρων που συνάδουν με τις προγραμματικές δεσμεύσεις της Ελλάδος.

Λέξεις-κλειδιά: *ΕΣΠΑ, Κατανομή κονδυλίων, Περιφερειακοί δείκτες και σχεδιασμός, Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα, Διοικητική Μεταρρύθμιση, Ψηφιακή Σύγκλιση*

---

* Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας προς τους Ε. Αθανασίου, Ζ.Ν. Αναστασάκου, Ν. Κανελλόπουλο, Ρ. Καραγιάννη και Α. Χύμη για τα εποικοδομητικά τους σχόλια· τον Ι Φίρμπα για ουσιαστικές συζητήσεις και διευκρινίσεις που κατά καιρούς παρείχε· το προσωπικό της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (πρώην ΕΣΥΕ), της Γενικής Γραμματείας Επενδύσεων και Ανάπτυξης, του Οργανισμού Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, του Παρατηρητηρίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας για την παροχή στοιχείων· καθώς και τους συμμετέχοντες στα σεμινάρια του ΚΕΠΕ και το επετειακό συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης του 2011, διότι με τις παρατηρήσεις τους συνέβαλαν στην βελτίωση της εργασίας. Οι κρίσεις και γνώμες που εκφράζονται εδώ, καθώς και οι όποιες ελλείψεις, είναι αποκλειστικώς δικές μας.

**PROBING INTO GREECE'S 2007-2013
NATIONAL STRATEGIC REFERENCE FRAMEWORK
A SUGGESTION TO REVIEW THE REGIONAL ALLOCATION OF FUNDS**

Pródromos Prodromídis and Theodore Tsekeris

Research Fellows, KEPE

Abstract

The paper looks into the regional allocation of the 2007-2013 National Strategic Reference Framework (NSRF) disbursements agreed by the EU Commission and the Greek government. To that end, it considers the economic development and social cohesion objectives laid out in the documents that describe the NSRF operational programs. For illustrative purposes, it focuses on the operational programs regarding the improvement in public administration efficiency, competitiveness and entrepreneurship, and digital convergence. Next, it calculates appropriate territorial indicators, detects departures from the initial objectives, argues in favor of enriching certain initiatives, and develops examples of NUTS 2 level regional spending allocations that are in line with the initial commitments of the national authorities.

Keywords: *Greece, NSRF, Financial support allocation, Territorial indicators and policy planning, Competitiveness and entrepreneurship, Public administration reform, Digital convergence.*

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία συνιστά προέκταση εκθέσεως που εκπονήθηκε στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) για λογαριασμό του υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας με αντικείμενο την περιφερειακή διάσταση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) της προγραμματικής περιόδου 2007-2013 (Προδρομίδης κ.ά., 2010). Τόσο η εν λόγω έκθεση όσο και η ανά χείρας εργασία εξετάζουν το θέμα του σχεδιασμού της περιφερειακής κατανομής ή ανακατανομής των κοινοτικών και εθνικών δημοσίων δαπανών του ΕΣΠΑ (α) στη βάση των προγραμματικών κειμένων που υπέβαλε η Ελληνική Κυβέρνηση και των εγκριτικών αποφάσεων της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (β) με το σκεπτικό ότι, είτε ενδιάμεσως είτε εν όψει της επομένης προγραμματικής περιόδου, είναι αναγκαία η ανάπτυξη και εφαρμογή εργαλείων που διευκολύνουν στον αποτελεσματικό (ή τον συνεχιζόμενο) σχεδιασμό της κατανομής των κονδυλίων.

Ειδικότερα στην περίπτωση του ενδιάμεσου ανασχεδιασμού του ΕΣΠΑ, είναι προφανές ότι, ακόμα και αν η αρχική χωρική και τομεακή κατανομή των πόρων του ΕΣΠΑ ήταν ιδανική, το διαμορφούμενο ενδεχόμενο αποκλίνουσας αξιοποίησεως ή μη αξιοποίησεως μέρους των πόρων,¹ καθώς και οι μεταβαλλόμενες (δραματικά επιδεινούμενες) οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, δημιουργούν ένα δυσοίονο μείγμα που πρέπει άμεσα να αντιμετωπιστεί. Αυτήν την εποχή το ΕΣΠΑ συνιστά τον βασικό μοχλό χρηματοδοτήσεως της οικονομικής αναπτύξεως και υποστηρίξεως της κοινωνικής συνοχής της χώρας. Η αναθεώρηση και επιτάχυνσή του ζητείται και συζητείται ευρέως τόσο από την κοινωνία όσο και από ιθύνοντες· ενώ σημαντικό μέρος των κονδυλίων (κάπου 14,7 εκ των προϋπολογιζομένων 25,9 δισεκατομμυρίων ευρώ, ήτοι 56,8%) φέρεται να μην έχει εισέτι δεσμευθεί νομικώς για την εκπόνηση έργων ή την διεξαγωγή δράσεων. Αυτό σημαίνει ότι στον εναπομείναντα χρόνο τυπικής ολοκλήρωσεως του ΕΣΠΑ (από τα μέσα Μαΐου του 2011 ως το τέλος του 2013) και της διετούς

---

¹ Οι αποκλίσεις από τον αρχικό σχεδιασμό αποδίδονται σε ανάγκες: (α) ολοκληρώσεως ή συμπληρώσεως έργων προηγούμενων προγραμματικών περιόδων ή άλλων που λόγω συγκυριών (λ.χ., περικοπών στα εθνικά προγράμματα δημοσίων δαπανών κ.α.) δεν είναι δυνατόν να καλυφθούν με τον τρόπο που είχε αρχικά σχεδιαστεί, (β) διαχειρίσεως των υπερβάσεων στις δράσεις που ήδη ανελήφθησαν (όπως στην αξιοσημείωτη περίπτωση των νομικών δεσμεύσεων του ΠΕΠ για την ψηφιακή σύγκλιση σε Α.Μακεδονία-Θράκη που είναι της τάξεως του 325%) ή (γ) αναλήψεως περισσότερων έργων με το σκεπτικό ότι κάποια θα πρέπει να αντικατασταθούν (λόγω προχειροτήτων και άλλων τινών στην διάθεση των κονδυλίων) προκειμένου να αποφευχθεί η επιστροφή των κονδυλίων κ.ο.κ. Σε κάθε περίπτωση εντοπίζονται πολλές αστοχίες. Σύμφωνα με τα αρχεία του ΚΕΠΕ για την περίοδο που ο οργανισμός συμμετείχε ενεργά στην κατάρτιση πενταετών προγραμμάτων για την χώρα μας, προκύπτει ότι ο σχεδιασμός γινόταν στη βάση στατιστικών προβλέψεων, παρέχοντας ενίοτε ως και υπόμνημα οδηγίων για το ποιος φορέας θα πράξει ή νομοτετήσει τι, πού θα γίνει η παρέμβαση, τι είδους θα είναι και τα τουαύτα. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω και παρά τη δυναμικότητα-προσαρμοστικότητα που πρέπει να διέπει την όλη διαδικασία και την επιδιωκόμενη ενσωμάτωση στοιχείων σχεδιασμού «από κάτω προς τα άνω», ίσως θα ήταν σκόπιμο κάποιες πρακτικές προβλέψεων και συντονισμού να αναβιώσουν ή επιδιωχθούν ενεργητικότερα.

παρατάσεως που αναμένεται να δοθεί (όπως σε προηγούμενες προγραμματικές περιόδους) φαίνεται να είναι διαθέσιμα:

- 2,0 δισ. για το Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΤΕΠ) που εστιάζεται στην Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού και άλλα τόσα για το ΤΕΠ που αφορά στην Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας,
- 1,9 δισ. για το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Αττικής και άλλα τόσα για το ΤΕΠ που αφορά στο Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη,
- 1,4 δισ. για το ΠΕΠ Μακεδονίας και Θράκης,
- 1,3 δισ. για το ΤΕΠ που αφορά στην Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση,
- 0,9 δισ. για το ΤΕΠ που αφορά στην Ψηφιακή Σύγκλιση,
- 0,7 δισ. για το ΤΕΠ που εστιάζεται στην Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα και άλλα τόσα για το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδος, λοιπής Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων.²
- 0,6 δισ. για το ΠΕΠ Θεσσαλίας, Ηπείρου και Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας και αντίστοιχα ποσά για το ΠΕΠ Κρήτης και νήσων του Αιγαίου, καθώς και για το ΤΕΠ που αφορά στην Διοικητική Μεταρρύθμιση.

Από την άλλη, η απόπειρα ανακατανομής των κονδυλίων από ένα ΤΕΠ ή ΠΕΠ σε άλλο ή άλλα ενδέχεται να απαιτεί λεπτούς χειρισμούς καθότι: (α) Η όποια μεταβολή στα συνολικά ποσά των ΠΕΠ και των ΤΕΠ και, σε κάποιες περιπτώσεις, σε επιμέρους ποσά που προορίζονται για κάποιες ομάδες περιφερειών που λαμβάνουν κονδύλια του ΕΣΠΑ από κοινού,³ απαιτεί τη συμφωνία των (δύο ή περισσότερων) εμπλεκόμενων επιτροπών παρακολουθήσεως με διαφορετικές αποστολές (προτεραιότητες). (Για ανακατανομές κονδυλίων που αφορούν σε σαφώς προσδιορισμένες δράσεις εντός ενός ΤΕΠ ή ΠΕΠ η εξασφάλιση της συμφωνίας είναι ευκολότερη στον βαθμό που εμπλέκεται μια μόνον επιτροπή παρακολουθήσεως.) (β) Ακόμα και όταν η μεταβολή είναι συμβατή με το γενικό περίγραμμα που έχει καθορίσει η Επιτροπή, λαμβάνουσα την μορφή (όχι της αλλαγής των κατανεμημένων ποσών, αλλά) της απεντάξεως-εντάξεως κάποιου έργου ή έργων σε κάποιο ΤΕΠ ή ένα ΠΕΠ, ενδέχεται να προσκρούει σε τοπικές και πολιτικές ευαισθησίες ή να δημιουργεί το αίσθημα της αδικίας σε ορισμένους κύ-

² Ως περιφέρεια Πελοποννήσου νοείται μάλλον ανακριβώς εις την τρέχουσα διοικητική δομή και ορολογία η περιοχή των νομών Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας (δηλ. το νότιο και ανατολικό τμήμα) και όχι το σύνολον της του Πέλοπος Νήσου. Χάριν συνεπειάς και σεβασμού προς το επιχείρημα που διατυπώνουμε σε γειτονικούς λαούς ότι δεν είναι σκόπιμο το μέρος (λ.χ., μια περιοχή της Μακεδονίας) να αποκαλείται ωσάν να επρόκειτο για το όλον, αλλά και προς αποφυγήν συγχύσεως, προσφεύγουμε στη χρήση γεωγραφικού προσδιορισμού (όπως άλλωστε γίνεται στις περιπτώσεις περιοχών της Μακεδονίας ή του Αιγαίου).

³ Οι τρεις ομάδες περιφερειών είναι οι εξής: (i) Οι θεωρούμενες οικονομικά εύρωστες περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας. (ii) Οι θεωρούμενες μεταβατικές (ή μεταβατικής στηρίζεως) περιφέρειες της Αττικής, Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας (iii) Οι υπόλοιπες οκτώ περιφέρειες της χώρας (οι λεγόμενες «αμιγούς στόχου»), οι οποίες την εποχή της λήψεως των αποφάσεων εθεωρούντο ότι δεν είχαν συγκλίνει επαρκώς προς τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (ΕΕ).

κλους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ίσως θα ήταν σκόπιμο οι σχεδιαστές πολιτικής να επιχειρήσουν να εκθέσουν την κατάσταση στους πολίτες με την καλύτερη δυνατή επιχειρηματολογία. Λ.χ., εξηγώντας τεκμηριωμένα ότι μια περιφέρεια χρειάζεται περισσότερα κονδύλια σε ένα πρόγραμμα, κάποια άλλη περιφέρεια σε άλλο πρόγραμμα (με αποτέλεσμα όλοι, λίγο-πολύ, να κερδίζουν), μια τρίτη περιφέρεια μπορεί να αξιοποιήσει κάποια κονδύλια αποδοτικότερα (με αποτέλεσμα το προϊόν που παράγεται να αναδιανέμεται στην χώρα ή να προωθείται στη μείωση του δημοσίου χρέους και να συμβάλλει περισσότερο ή/και γρηγορότερα στη βελτίωση της ζωής όλων) κ.ο.κ.

Από πρακτικής απόψεως, η περιφερειακή (ανα)κατανομή των πόρων του εν εξελίξει ΕΣΠΑ εντάσσεται στην διαδικασία της συνεχιζόμενης υλοποίησης, αξιολόγησης και αναδιαμορφώσεως ενός προγράμματος. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω διαδικασία είναι ιδιαίτερα σημαντική όταν διαπιστώνεται σημαντική απόκλιση από τους αρχικούς στόχους. Έχει δε ως βασικό σκοπό την διαρκή αποτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος και τον εντοπισμό των απαιτούμενων αλλαγών προκειμένου να γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές και να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί. Μεταξύ των επιμέρους στόχων της διαδικασίας περιλαμβάνονται η αποτίμηση των δυσκολιών που το πρόγραμμα έχει να αντιμετωπίσει, των προβλημάτων μιας περιφέρειας ή ενός τομέως, η επανεξέταση της ορθότητας και συνεκτικότητας των αξόνων προτεραιότητας και των στόχων του προγράμματος, καθώς και η διερεύνηση της ορθότητας του ποσοτικού προσδιορισμού, του βαθμού και της δυνατότητας επιτεύξεως των στόχων (Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης, 2009).

Με αυτό το σκεπτικό, στις επόμενες σελίδες επιχειρούμε (α) να καταθέσουμε κάποιες ιδέες για την κατάστρωση του σχεδιασμού και (β) να καταρτίσουμε και να υπολογίσουμε δείκτες που μας επιτρέπουν να σχεδιάσουμε την κατανομή (ή ανακατανομή) των κονδυλίων στις διοικητικές περιφέρειες της χώρας, με τρόπο που να εξυπηρετούνται οι λειτουργικές ενότητες (άξονες προτεραιότητας) που περιγράφονται στα προγραμματικά κείμενα του ΕΣΠΑ. Μέσω των περιπτώσεων που σταχυολογούμε επισημαίνουμε ορισμένες αντιφάσεις, την ανάγκη εμπλουτισμού κάποιων δράσεων και αναπτύσσουμε ενδεικτικά σενάρια (παραδείγματα) περιφερειακών κατανομών των πόρων που συνάδουν με τις προγραμματικές δεσμεύσεις της Ελλάδος. Ελπίζεται ο αναγνώστης να βρει τις σκέψεις, τους προβληματισμούς και τα ευρήματα χρήσιμα για την συζήτηση που πρέπει να γίνει. Ίσως δε να έπρεπε να έχει συμβεί και καταλήξει προ πολλού (από την εποχή των πρώτων κοινοτικών περιφερειακών προγραμμάτων για την Ελλάδα), κρίνοντας από τα ζητήματα που καταγράφει ο Γεωργίου (1993), τις τεκμηριωμένες επισημάνσεις του Πετράκου και Ψυχάρη (2004) κ.ά.

Προοιμιακώς διευκρινίζουμε ότι η αντικειμενικώς προτιμητέα κατανομή των κονδυλίων παραμένει ζητούμενη. Ακόμα και αν δομήσουμε τον κανόνα περιφερειακοποίησεως ή χωροθετήσεως των πόρων με πολύ συγκεκριμένους δείκτες και σταθμίσεις, ο διαφορετικός τρόπος διατάξεως αυτών (που μπορεί να είναι εξίσου, αν όχι περισσότερο, εύλογος σε σχέση με κάποιον άλλο) θα αποφέρει διαφορετικά αποτελέσματα. Εξυπακούεται ότι το σημείο αφετηρίας του σχεδιαστού της πολιτικής και, κατ' επέκταση, ο συνδυασμός των κριτηρίων είναι δυνατόν να ευνοήσει (εκ πρώτης όψεως, συστηματικώς ή μη) ορισμένους αποδέκτες κονδυλίων έναντι άλλων.

2. Διαφορετικοί τρόποι συνδυασμού δεικτών και σταθμίσεων παράγουν διαφορετικές κατανομές

Στην απόπειρα κατασκευής κανόνων κατανομής των κονδυλίων με σκοπό είτε την άμβλυνση ή άρση κάποιων ανισοτήτων (μειονεκτημάτων) είτε την ενίσχυση και αξιοποίηση κάποιων δυνατοτήτων (πλεονεκτημάτων) στον χώρο, οι σχεδιαστές πολιτικής συνήθως καταφεύγουν σε απλές γραμμικές συναρτήσεις. Τουλάχιστον, αυτή είναι η εντύπωση που αποκομίζει ο αναγνώστης των προγραμματικών κειμένων του ΕΣΠΑ, όσες φορές γίνεται αναφορά στην περιφερειακή κατανομή της χρηματοδοτήσεως βάσει κάποιας μεθόδου. (Υπάρχουν φορές που η μέθοδος δεν περιγράφεται, όπως στο ΤΕΠ για το Περιβάλλον και Αειφόρο Ανάπτυξη, ή περιγράφεται και δεν ακολουθείται, όπως στο ΤΕΠ για την Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, κ.ο.κ.)⁴

Ως απλή γραμμική συνάρτηση περιγράφεται η σχέση που λαμβάνει την μορφή αθροίσματος σταθμισμένων παραγόντων (κριτηρίων) του τύπου:

Σύνθετος δείκτης =

$$(\text{«χωρικός δείκτης i»} \times \Psi) + (\text{«χωρικός δείκτης ii»} \times Z) + (\text{«χωρικός δείκτης iii»} \times \Omega), \quad (1)$$

όπου οι τιμές των συντελεστών (σταθμίσεων), «Ψ», «Z» και «Ω», κυμαίνονται μεταξύ του μηδενός και της μονάδος και το άθροισμα αυτών στην μονάδα, ενώ υπονοείται ότι οι παράγοντες που αφορούν στους εξεταζόμενους δείκτες (μεταβλητές) είναι πλήρως υποκατάστατοι. Εν συνεχεία, η τιμή του συνθέτου δείκτη που αντιστοιχεί στην κάθε περιοχή διαιρείται με την συνολική τιμή που εκτιμάται για την επικράτεια. Το κλάσμα που προκύπτει χρησιμεύει

⁴ Πιο συγκεκριμένα, στο δεύτερο ΤΕΠ η κατανομή των ποσών των επιμέρους λειτουργικών ενοτήτων σε όλες τις περιφέρειες της χώρας είναι απaráλλακτα ομοιόμορφη ασχέτως (α) των διαφοροποιημένων περιφερειακών ανισοτήτων και αναγκών κατά στρατηγικό στόχο ή (β) εάν πρόκειται για περιφέρειες συγκλίσεως ή μεταβατικής στηρίξεως. Επιπλέον, ενώ ένα μέρος της εθνικής συνδρομής που δεν συμπληρώνει υποχρεωτικά την κοινοτική συμβολή θα μπορούσε (όπως ρητά αναφέρεται σε επίσημα κείμενα της υποβολής) να προωθηθεί εξισοροπητικά προς την άκαμπτη κατανομή της κοινοτικής συνδρομής αντί να την αναπαράγει, τούτο δεν φαίνεται να ελήφθη υπ' όψιν στον σχεδιασμό των αρμοδίων ελληνικών υπηρεσιών.

ως ένας μάλλον αποδεκτός δείκτης του ποσοστού της χρηματοδότησεως που αρμόζει να διατεθεί στην υπό εξέταση περιοχή.

Επισημαίνεται ότι ουδεμία αριστοποίηση ευημερίας ή παραγωγής επιχειρείται στα προγραμματικά κείμενα και αναλύσεις, πολλώ δε μάλλον η χρήση οικονομετρικών παλινδρομήσεων ή πινάκων εισροών-εκροών που εκτιμούν τις αλληλεπιδράσεις κλάδων και περιοχών ή άλλων μεθόδων και υποδειγμάτων που διδάσκουμε και διδασκόμαστε. (Ενδεικτικά αναφέρονται τα πονήματα των Ward, 1963· Προδρομίδα, 1974· Κόνσολα, 1983· Μπίτσικα, 1986· Σκούντζου, 1993· Λαμπρινίδα κ.ά., 2001· Πολύζου, 2011.) Ως γνωστόν, οι συναρτήσεις ευημερίας και παραγωγής λαμβάνουν συνήθως την μορφή συναρτήσεων τύπου Cobb-Douglas, $Y=A^{\alpha}B^{\beta}$, υπό έναν ή περισσότερους περιορισμούς, εις τους οποίους υπεισέρχονται τιμές και άλλοι συντελεστές. Ο προσδιορισμός των επιθυμητών μεγεθών των παραγόντων (μεταβλητών) «Α» και «Β» που απαιτούνται (ενδεχομένως, κατά κεφαλήν) επιτρέπει τον υπολογισμό της εναπομένουσας ποσότητας («Α» ή «Β») που κρίνεται σκόπιμο να αποκτηθεί ή προωθηθεί σε κάθε περιοχή προκειμένου (α) να επιτευχθεί ένα ελάχιστο μέγεθος κοινωνικής ευημερίας στις περιοχές που υπολείπονται (οι άλλες περιοχές δεν χρηματοδοτούνται) ή (β) να προαχθεί η ευημερία σε όλες τις περιοχές περισσότερο ή ολιγότερο αναλογικά (οπότε χρηματοδοτούνται όλες οι περιοχές σε κάποιο βαθμό) ή/και (γ) να μεγιστοποιηθεί το προϊόν εκεί που οι συνθήκες είναι προσφορότερες. Εν συνεχεία το παραχθέν προϊόν ή μέρος αυτού μπορεί να μεταβιβαστεί όπου δει, να αφηθεί να διαχυθεί (*spillover*) σε άλλες περιοχές κ.ο.κ.

Υπό αυτό το πρίσμα και αν παραμείνουμε στην πιο υποτυπώδη προσέγγιση του συνδυασμού κριτηρίων, όπως επιλέγεται στα προγραμματικά κείμενα, θα μπορούσε να προταθεί ένα είδος μη-γραμμικής κατανομής που προκύπτει από κάποια πολλαπλασιαστική σχέση του τύπου:

Σύνθετος δείκτης =

$$\text{«χωρικός δείκτης i»}^{\Psi} \times \text{«χωρικός δείκτης ii»}^Z \times \text{«χωρικός δείκτης iii»}^{\Omega}. \quad (2)$$

Σε αυτήν την περίπτωση οι υπό εξέταση παράγοντες θεωρούνται (σε κάποιο βαθμό) συμπληρωματικοί διασφαλίζοντας, έτσι, την από κοινού ικανοποίηση ακόμα και φαινομενικά αντικρουομένων επιδιώξεων (διαστάσεων). Εάν κρίνεται επιθυμητή η χρήση σταθμίσεων (ειδικών βαρών), αυτή συντελείται με την προσθήκη εκθετών, «Ψ», «Z», «Ω», όπως στην σχέση (2). Ωστόσο, οι εκθέτες δεν είναι απαραίτητο να αθροίζουν στην μονάδα. Τα υπόλοιπα βήματα προσδιορισμού του ποσοστού της χρηματοδότησεως κάθε περιοχής (ή υπο-περιοχής) μπορεί να παραμείνουν ίδια με αυτά της περιπτώσεως (1) ή να προσαρμοστούν στην λογική της

κατανομής των πόρων μεταξύ των περιοχών που υπερβαίνουν (ή δεν υπερβαίνουν) ένα συγκεκριμένο κατώφλι.

Στο ενδεικτικό παράδειγμα που παρατίθεται στον Πίνακα 1, συγκρίνονται οι κατανομές που προκύπτουν μέσω ενός πολλαπλασιαστικού και ενός αθροιστικού μηχανισμού συνυπολογισμού των ιδίων κριτηρίων (εν προκειμένω, δύο απλών δεικτών) με το ίδιο ειδικό βάρος για κάποιες υποθετικές περιφέρειες, Α και Β. Εύκολα διαπιστώνεται ότι ακόμα και (α) η χρήση των ιδίων δεικτών και σταθμίσεων και (β) η κατανομή του συνολικού κονδυλίου σε όλες τις περιοχές (άνευ προσδιορισμού κατωφλίου), δεν εγγυάται την λήψη του ίδιου αποτελέσματος. Εν προκειμένω, ο πρώτος μηχανισμός προσδιορισμού του συνθέτου δείκτη (του ΣΔ1) αποδίδει μεγαλύτερο (μικρότερο) μερίδιο πόρων στην περιφέρεια Α (περιφέρεια Β) σε σχέση με τον δεύτερο δείκτη (του ΣΔ2), με αποτέλεσμα η περιφέρεια Α να ωφελείται περισσότερο από την χρήση του ΣΔ1 και η περιφέρεια Β από την χρήση του ΣΔ2. (Βλ. σκιασμένα τμήματα των πεδίων Β και Γ αντιστοίχως.) Η προσφυγή στον ένα τύπο ή τον άλλο εξαρτάται από το τι θέλουμε (τι αρμόζει) να κάνουμε κάθε φορά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Αποκλίνουσες προτάσεις κατανομής των πόρων σε δύο υποθετικές, ισομεγέθεις περιφέρειες εξ αιτίας του τρόπου εισαγωγής (πολλαπλασιαστικού ή αθροιστικού) των ιδίων κριτηρίων (δεικτών) και σταθμίσεων

	Περιφέρειες		Επικράτεια Άθροισμα
	A	B	
A. Απλοί δείκτες (στην αύξουσα κλίμακα 1-10)			
i. Δείκτης ανάγκης «i» (π.χ., αριθμός ανέργων)	5	1	6
ii. Δείκτης ανάγκης «ii» (π.χ., μόλυνση)	8	2	10
B. Σύνθετος πολλαπλασιαστικός δείκτης 1 (ΣΔ1)			
(δείκτης i) × (δείκτης ii)	5×8 = 40	1×2 = 2	Σύνολο από στήλες (A), (B) 42
<i>Κατανομή βάσει του ΣΔ1</i>	40/42 = 95,2%	2/42 = 4,8%	100%
Γ. Σύνθετος αθροιστικός δείκτης 2 (ΣΔ2)			
(δείκτης i/άθροισμα i στην επικράτεια) + (δείκτης ii/άθροισμα ii στην επικράτεια)	(5/6)+(8/10) = 1,63	(1/6)+(2/10) = 0,37	2
<i>Κατανομή βάσει του ΣΔ2</i>	1,63/2 = 81,7%	0,37/2 = 18,3%	100%

3. Απλουστεύσεις στις επιλογές δεικτών παράγουν κατανομές διαφορετικές από τις επιδιωκόμενες

Περνώντας από το ενδεικτικό και θεωρητικό σε ένα απτό ζήτημα περιφερειακής κατανομής των κονδυλίων του ΕΣΠΑ, εστιάζουμε την προσοχή μας στο πολυστοχικό ΤΕΠ για την Διοικητική Μεταρρύθμιση, μέσω του οποίου διατίθενται στην Ελλάδα συνολικοί πόροι της τάξε-

ως των 673 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με το κείμενο περιγραφής (*Διοικητική Μεταρρύθμιση, 2007*) το πρόγραμμα προβλέπεται να υλοποιηθεί μέσω τεσσάρων λειτουργικών ενοτήτων (αξόνων) που αποσκοπούν στην:

- (1) Ενδυνάμωση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημοσίας δράσεως.
- (2) Αναβάθμιση της ποιότητας των δημοσίων πολιτικών με την βελτίωση του ρυθμιστικού πλαισίου και τον ανασχεδιασμό δομών και διαδικασιών.
- (3) Ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού της δημοσίας διοικήσεως.
- (4) Τεχνική βοήθεια της εφαρμογής.

Συγχρόνως σημειώνεται ότι η περιφερειακή διάσταση του προγράμματος είναι προσανατολισμένη στην άμβλυση χωρικών ανισοτήτων. Σε αυτό πνεύμα προβλέπεται: (α) το 3% (ή 4%) των πόρων να προωθηθεί στις θεωρούμενες οικονομικά εύρωστες περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας, (β) το 41,9% (ή 39,2%) στις θεωρούμενες μεταβατικές περιφέρειες της Αττικής, Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας και (γ) το 55,1% (ή 56,8%) στις υπόλοιπες οκτώ περιφέρειες της χώρας. (Βλ. υποσ.3· καθώς και το προαναφερθέν κείμενο περιγραφής του ΤΕΠ, σσ. 114 και 283.) Εντούτοις, η ασάφεια στα ποσοστά των κατανομών, σε συνδυασμό με την πρόθεση όπως η περιφερειακή κατανομή των κονδυλίων προς επίτευξη των ανωτέρω στόχων βασισθεί σε ένα γραμμικό συνδυασμό δύο μόνων μεταβλητών: (i) του αριθμού των περιφερειών (δύο, τριών, οκτώ) και (ii) του ποσοστού των δημοσίων υπαλλήλων ανά περιφέρεια (βλ. ίδιο κείμενο περιγραφής, σσ. 6 και 279-283), προκαλεί εύλογο προβληματισμό ως προς την αρτιότητα ή προχειρότητα του όλου σχεδιασμού και την συνέπειά του προς τις ρητές επιδιώξεις που τίθενται στα προγραμματικά κείμενα.

Διερευνώντας τον τρόπο με τον οποίο θα ήταν σκόπιμο να κατανεμηθούν οι πόροι του ΤΕΠ ανά διοικητική περιφέρεια, ώστε να εξυπηρετηθούν οι προς επίτευξη στόχοι, διαπιστώνεται ότι στην προσπάθεια υλοποίησεως της ενότητας:

- (1) Ίσως θα ήταν σκόπιμο να ληφθεί υπ' όψιν ο λόγος του αριθμού των κατοίκων προς τον αριθμό των υπαλλήλων που εργάζονται στην δημόσια διοίκηση, με το σκεπτικό ότι η προσέλευση προσωπικού και η στελέχωση των κατά τόπους δημοσίων υπηρεσιών θα πρέπει να γίνει με τρόπο που να συμβάλλει στην άρση των χωρικών ανισοτήτων όσον αφορά στη δυνατότητα των πολιτών να συναλλαχθούν με τις δημόσιες υπηρεσίες (βλ. Πίνακα 2, δείκτη i). Επιπλέον, ενδεχομένως να πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ο λόγος του αριθμού των γυναικών που εργάζονται στην δημόσια διοίκηση προς τον αντίστοιχο αριθμό των ανδρών ή κάποιος συναφής δείκτης της «αποστάσεως» που μένει να καλυφθεί σε κάθε περιφέρεια

προκειμένου να επιτευχθεί η αριθμητική ισότης των δύο φύλων στην δημόσια διοίκηση (βλ. δείκτη iv’).

(2) Ίσως θα ήταν επιθυμητό, προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα των δημοσίων πολιτικών και οι συναφείς επιδιώξεις, να επιδιωχθεί η προσέλκυση προσωπικού υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου ή/και να επιχειρηθεί μεγαλύτερη (αναλογικώς) προσπάθεια εκπαίδευσής/καταρτίσεως του προσωπικού στις δημόσιες υπηρεσίες των περιφερειών που υπολείπονται αισθητά. Στο πλαίσιο αυτό, ενδεχομένως να ήταν σκόπιμο να ληφθεί υπ’ όψιν το σχετικό έλλειμμα δημοσίων υπαλλήλων υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου επί του συνόλου των δημοσίων υπαλλήλων μιας περιοχής (βλ. δείκτη ii’). Επιπλέον, στον βαθμό που κάποιες περιφέρειες είναι λειτουργικά πιο κατακερματισμένες, οι απόπειρες προσελκύσεως πτυχιούχων (ή άλλων υπαλλήλων προκειμένου να επιτευχθούν άλλοι στόχοι) ενδέχεται να απαιτούν περισσότερες προσπάθειες ή μεγαλύτερες δαπάνες (βλ. δείκτη iii’).

(3) Αναφέρεται στο κείμενο περιγραφής ότι, προκειμένου να ενισχυθεί το κατά τόπους εκπαιδευτικό επίπεδο και η κατάρτιση των δημοσίων υπαλλήλων, θα λαμβάνεται υπ’ όψιν το υφιστάμενο ποσοστό των δημοσίων υπαλλήλων (βλ. δείκτη v).⁵ Εν τούτοις, επισημαίνεται ότι, αν δοθεί μεγάλη βαρύτητα στο κριτήριο αυτό, στον βαθμό που η περιοχή πρωτεύουσας συγκεντρώνει ή προσελκύει μεγάλο αριθμό δημοσίων υπαλλήλων, παρά τις προθέσεις για αποκέντρωση, η χρηματοδοτική «μερίδα του λέοντος» θα καταλήξει στην Αττική.

Εφόσον οι πόροι για την τεχνική βοήθεια της εφαρμογής χωροθετούνται βάσει της συνολικής κατανομής του προϋπολογισμού του ΤΕΠ, εξυπακούεται ότι τα κριτήρια των προηγούμενων λειτουργικών ενοτήτων απλώς αναπαράγονται στην τελευταία λειτουργική ενότητα.

Εκ των ανωτέρω, κρίνεται σκόπιμο να ληφθεί υπ’ όψιν ένας ευρύς αριθμός κριτηρίων και να κατασκευαστεί ένας σύνθετος δείκτης (ΣΔ) που εκτιμά ή ενδεικτικά προσεγγίζει τις περιγραφόμενες ανάγκες των περιφερειών όσον αφορά στον σχεδιασμό της κατανομής των πόρων που πρόκειται να διοχετευθούν από το υπό εξέταση ΤΕΠ. Προκειμένου να διασφαλιστεί η από κοινού (ισόρροπη και συνδυασμένη) ικανοποίηση των επιδιώξεων του ΤΕΠ, δομείται ο ΣΔ3 ως γινόμενο των προαναφερομένων δεικτών και, χάριν παραθέσεως μιας απλουστεράς εκδοχής, ο γραμμικός ΣΔ4. Οι παράγωγες τιμές των εν λόγω δεικτών και οι προκύπτουσες περιφερειακές κατανομές των πόρων παρέχονται στον Πίνακα 2 (τμήματα Δ και Ε, αντιστοι-

⁵ Στις περιοχές που ο αριθμός των καταρτιζομένων υπαλλήλων είναι μεγάλος, ενδέχεται να υπάρχουν οικονομίες κλίμακος, με αποτέλεσμα η κατανομή των πόρων βάσει του υφισταμένου αριθμού υπαλλήλων να λειτουργεί, σε κάποιο βαθμό, δυσανάλογα υπέρ των περιοχών αυτών σε σχέση με τις περιφέρειες με λιγότερο προσωπικό. Καίτοι η διάσταση αυτή αγνοείται στο σημείο αυτό προκειμένου να διευκολυνθεί η σύγκριση εναλλακτικών δεικτών υπό παρεμφερείς παραδοχές (συνθήκες), θα ληφθεί υπ’ όψιν στην κατανομή πόρων που επιχειρείται στο επόμενο κεφάλαιο (βλ. Πίνακα 3, πεδίο Ε).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Αντιδιαστολή της υπό υλοποίηση περιφερειακής κατανομής των πόρων για την Διοικητική Μεταρρύθμιση και δύο ενδεικτικών κατανομών βάσει δεικτών που εκτιμούν ή προσεγγίζουν τις ανάγκες των περιφερειών

	Στ. Ελλάς, Εύβοια	Ν.Αργαίο	Αττική, νήσοι κ.ά.	Κ.Μακεδονία	Δ.Μακεδονία	Θεσσαλία	Δ.Ελλάς	Α.Μακ'νία, Θράκη	νότ κ. ανατ. Πελο/σος	Κρήτη	Ήπειρος	Ιόνιοι Νήσοι	Β.Αργαίο	Επικράτεια
A. Πληθυσμιακά στοιχεία														
<i>σε χιλ. άτομα</i>														
1. Κάτοικοι σε ιδιωτικά νοικοκυριά	546	288	3.843	1.876	287	721	715	588	582	581	341	219	192	10.780
2. Εργαζόμενοι στη στενή δημόσια διοίκηση, άμυνα, υποχρ. κοινωνική ασφάλιση (ΔΔ)	17,8	10,6	153,2	49,1	9,5	26,2	21,1	26,0	19,7	15,9	12,0	4,7	11,9	377,8
α. με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο	0,0	0,3	7,5	1,4	0,3	0,2	0,3	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2	0,0	10,5
β. με πτυχίο ΑΕΙ	3,8	1,0	39,9	14,2	2,4	6,7	4,3	4,7	5,2	3,8	2,8	0,9	2,9	92,6
γ. με απολυτήριο πρωτοβαθμ. εκπαίδευσης	1,6	1,0	4,3	2,9	0,4	2,7	0,3	0,9	1,3	1,6	1,1	0,7	0,1	18,8
δ. με ελάχιστη ή μηδαμινή εκπαίδευση	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
ε. θήλεις	5,5	3,0	68,2	16,1	3,6	9,6	7,2	6,7	6,9	6,4	4,0	1,7	2,2	141,1
3. Εργαζόμενοι σε άλλους κλάδους	203,8	111,9	1566,9	715,1	97,0	270,1	259,0	209,8	235,2	240,8	123,4	88,9	59,8	4181,6
α. με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο	0,2	0,6	63,4	13,1	0,2	2,0	2,4	1,1	0,4	2,0	0,4	0,4	0,7	87,0
β. με πτυχίο ΑΕΙ	21,4	10,7	323,1	122,1	12,1	42,2	36,6	26,8	28,5	30,9	17,2	10,0	9,2	690,8
4. Άνεργοι ηλικίας 15 ετών και άνω	21	11	119	69	15	27	30	22	20	17	15	9	3	378
α. με πτυχίο ΑΕΙ ή ανώτερο εκπαιδ. τίτλο	2	0	23	8	1	5	4	2	2	2	2	0	0	51
β. άνευ απολυτηρίου δημοτικού	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3
5. Λοιποί ηλικίας 15 ετών και άνω	230	106	1473	766	123	293	302	241	230	211	146	86	90	4297
α. με πτυχίο ΑΕΙ ή ανώτερο εκπαιδ. τίτλο	6	3	130	35	3	13	9	8	9	10	7	3	2	236
β. άνευ απολυτηρίου δημοτικού	34	15	93	94	15	55	38	52	35	24	26	10	12	503
B. Οικονομικές χωρικές οντότητες (ΟΧΟ) βάσει των ροών πληθυσμού: οι επιμέρους αγορές εργασίας	74	47	10	83	37	74	59	43	90	42	54	24	30	667
Γ. Απλοί δείκτες														
i. Πληθυσμός ανά εργαζόμενο στην ΔΔ: (σειρά Α1) / (σειρά Α2)	30,7	27,2	25,1	38,2	30,2	27,6	33,9	22,6	29,5	36,5	28,4	46,2	16,1	28,5
ii. Πτυχιούχοι στην ΔΔ προς τον αριθμό των εργαζομένων στην ΔΔ: (σειρές Α2α και β) / (σειρά Α2)	21,3	12,3	30,9	31,8	28,4	26,3	21,8	18,1	26,4	25,2	24,2	23,4	24,4	27,3

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

	Στ. Ελλάδα, Εύβοια	Ν.Αιγαίο	Αττική, νήσοι κ.ά.	Κ.Μακεδονία	Δ.Μακεδονία	Θεσσαλία	Δ.Ελλάς	Α.Μακ/νία, Θράκη	νότ κ. ανατ. Πελο/σος	Κρήτη	Ήπειρος	Ιόνιοι Νήσοι	Β.Αιγαίο	Επικράτεια
Γ. Απλοί δείκτες														
ii'. Αντίστροφος του δείκτη ii	4,7	8,2	3,2	3,1	3,5	3,8	4,6	5,5	3,8	4,0	4,1	4,3	4,1	3,7
iii. Πτυχιούχοι εκτός ΔΔ ανά ΟΧΟ: (σειρές Α3α + Α3β+ 4α + 5α) / (σειρά Β)	0,4	0,3	54,0	2,1	0,4	0,8	0,9	0,9	0,4	1,1	0,5	0,4	0,6	1,6
iii'. Παραλλαγή του (iii): δυσκολία προσελκύσεως άλλων πτυχιούχων από περιοχή: 1 / (σειρά iii)	2,5	3,3	0,0	0,5	2,3	1,2	1,1	1,1	2,3	0,9	2,0	2,5	1,8	0,6
iv. Ποσοστό θηλέων εκ των εργαζομένων στη ΔΔ: (σειρά Α2ε) / (σειρά Α2)	30,9	28,3	44,5	32,8	37,9	36,6	34,1	25,8	35,0	40,3	33,3	36,2	18,5	37,3
iv'. Παραλλαγή του (iv): απόσταση που μένει να καλυφτεί = 0,5 – δείκτης (iv)	19,1	21,7	5,5	17,2	12,1	13,4	15,9	24,2	15,0	9,7	16,7	13,8	31,5	12,7
v. Κατανομή εργαζομένων στη ΔΔ (σε %): (σειρά Α2 / 377,8)	4,7	2,8	40,6	13,0	2,5	6,9	5,6	6,9	5,2	4,2	3,2	1,2	3,1	100
Δ. Σύνθετος δείκτης 3 (ΣΔ3)														Σύνολον
(γινόμενο των δεικτών i, ii', iii', iv', v)	3,2	4,4	0,0	1,3	0,7	1,2	1,6	2,4	2,0	0,6	1,3	0,6	1,7	20,8
Κατανομή βάσει του ΣΔ3	15,5	21,3	0,2	6,0	3,5	5,5	7,5	11,4	9,5	2,7	6,1	2,9	8,0	100
Δ'	36,80 %		9,70 %			53,50 %								
Ε. Σύνθετος δείκτης 4 (ΣΔ4)														
(άθροισμα ποσοστών των i, ii', iii', iv', v)	7,9*	10,2	2,6	4,4	6,6	5,0	5,6	6,1	6,9	4,7	6,7	6,8	8,2	81,7
Κατανομή βάσει του ΣΔ4	9,7	12,4	3,2	5,4	8,1	6,1	6,8	7,5	8,4	5,7	8,2	10,1	8,3	100
Ε'	22,11 %		16,75 %			61,15 %								
ΣΤ. Η προγραμματική κατανομή	3,0 %		41,9 %			55,1 %								
Ζ. Ένα υπηρεσιακό σχέδιο κατανομής (σε %)	2,4	0,7	22,9	16,6	2,3	10,1	10,0	8,2	8,5	8,0	4,7	2,8	2,8	100
Η. Προσαρμογές των ΣΔ στην προγραμματική κατανομή (σε %)														
• ΣΔ3 (σκιασμ. πεδία Δ) ×(πεδία σειράς ΣΤ/Δ')	1,3	1,7	0,7	26,0	15,2	5,7	7,7	11,7	9,7	2,8	6,2	3,0	8,2	100
• ΣΔ4 (σκιασμ. πεδία Ε) ×(πεδία σειράς ΣΤ/Ε')	1,3	1,7	8,1	13,6	20,3	5,5	6,1	6,7	7,6	5,2	7,4	7,5	9,1	100

Σημείωση: * Ητοι (30,7/28,5) + (4,7/3,7) + (2,5/0,6) + (19,1/12,7) + (4,7/100).

Πηγές: Τμήματος Α (για το έτος 2008): ΕΣΥΕ, Διεύθυνση Στατιστικών Πληθυσμού και Αγοράς Εργασίας· Τμήματος Β (για το έτος 2001): Προδρομίδης (2010)· Τμήματος ΣΤ: Διοικητική Μεταρρύθμιση (2007), σσ.90-91, 266.

χως). Αμφότερες αντιπαραβάλλονται προς την κατανομή των πόρων των τριών τύπων περιφερειών που έχει συμφωνηθεί με την ΕΕ (βλ. τμήμα ΣΤ), καθώς και με μια υπηρεσιακή κατανομή που φαίνεται να είχε εκτιμηθεί στην βάση του αριθμού των εμπλεκόμενων περιφερειών και του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων προ της ψηφίσεως του νόμου για την αποκεντρωμένη διοίκηση και αρχιτεκτονική της αυτοδιοικήσεως (γνωστού ως πρόγραμμα «Καλλικράτης») (βλ. τμήμα Ζ). Συμπληρωματικά αναφέρεται ότι η τελευταία κατανομή φαίνεται να προσιδιάζει στην κατανομή των αστικών εκτάσεων και την κατανομή του πληθυσμού.⁶

Προκύπτει ότι οι κατανομές που βασίζονται στους δύο σύνθετους δείκτες, ΣΔ3 και ΣΔ4, (βλ. πεδίο Η) θα ευνοούσαν την προώθηση πόρων στις νησιωτικές περιφέρειες του Αιγαίου· ο σύνθετος πολλαπλασιαστικός δείκτης ΣΔ3 στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, νότια και ανατολική Πελοπόννησο· ο σύνθετος γραμμικός δείκτης ΣΔ4 στην Ήπειρο, Δυτική Μακεδονία και Ιονίους Νήσους· ενώ η γραμμική κατανομή βάσει δύο κριτηρίων (αριθμού περιφερειών και υφισταμένου αριθμού υπαλλήλων) ευνοεί τις όμορες περιοχές της Αττικής, Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας, Θεσσαλίας, Δυτικής Ελλάδος, Κρήτης.

4. Η συνδυασμένη χρήση των επιχειρησιακών προγραμμάτων ικανοποιεί πληρέστερα τις ανάγκες της χώρας

Απόρροια κοινοτικών προνοιών, οι θεωρούμενες οικονομικά εύρωστες περιφέρειες της χώρας, καθώς και οι περιφέρειες μεταβατικής στηρίξεως (βλ. υποσ.3.i και ii, αντιστοίχως) εξαιρούνται από κάποια ΤΕΠ. Εντούτοις, η συμπερίληψη συναφών δράσεων στα ΠΕΠ παρέχει στην κυβέρνηση τη δυνατότητα (ή τουλάχιστον αρκετούς βαθμούς ευελιξίας επί της) καταρτίσεως και χρηματοδοτήσεως ενιαίων τομειακών προγραμμάτων σε επίπεδο επικρατείας (αντί του σχεδιασμού στη βάση κατακερματισμένων, αποσπασματικών επεμβάσεων στις περιφέρειες αμιγούς στόχου μόνον) μέσω εσωτερικών μετακινήσεων (ή συνδυασμένης περιφερειακής κατανομής) των κονδυλίων των ΤΕΠ και των ΠΕΠ. Με αυτό το πνεύμα εστιάζουμε την προσοχή μας στο ΤΕΠ για την Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα, καθώς και τις συναφείς δράσεις τεσσάρων ΠΕΠ που είναι μάλλον αναπτυξιακής υφής. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρούμε να διερευνήσουμε με ποιον τρόπο θα ήταν σκόπιμο να κατανεμηθούν ανά περιφέρεια πόροι της τάξεως των:

- 1.207 εκατ. ευρώ από το υπό εξέταση ΤΕΠ. Αυτοί αποσκοπούν στην: (α) δημιουργία και αξιοποίηση καινοτομίας υποστηριζομένης από έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, (β) ε-

---

⁶ Εξετάσαμε μια πλειάδα δεικτών που αφορούν στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Ο συντελεστής συσχέτισεως της υπηρεσιακής κατανομής των πόρων προς τα εν λόγω μεγέθη λαμβάνει τις υψηλότερες τιμές, 95,2 και 91,4%, αντιστοίχως.

νίσχυση της επιχειρηματικότητας και εξωστρεφείας, (γ) βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος στις οκτώ περιφέρειες αμιγούς στόχου, αφήνοντας κατά μέρος τα κονδύλια που κρίνονται απαραίτητα για την ολοκλήρωση του ενεργειακού συστήματος.⁷

- 685,7 εκατ. ευρώ από τα ΠΕΠ. Αυτοί αποσκοπούν: (1) σε δράσεις έρευνας και τεχνολογικής αναπτύξεως (ΕΤΑ) σε ερευνητικά κέντρα, (2) στην στήριξη της υποδομής ΕΤΑ των κέντρων αναγνωρισμένου κύρους με εξειδικευμένη τεχνολογία, (3) στην μεταφορά τεχνογνωσίας και βελτιώσεις στα δίκτυα συνεργασίας που συνδέουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, (4) στην συνδρομή των ΜΜΕ με ΕΤΑ (συμπεριλαμβανομένης της προσβάσεως των ΜΜΕ σε ερευνητικά κέντρα), (5) στην παροχή προηγμένων υπηρεσιών υποστηρίξεως σε επιχειρήσεις, (6) στην ενίσχυση των ΜΜΕ και την προώθηση σχεδίων βιώσιμου περιβαλλοντικής παραγωγής, (7) σε επενδύσεις σε επιχειρήσεις που συνδέονται άμεσα με έρευνα και καινοτομία, (8) σε άλλες επενδύσεις σε επιχειρήσεις και (9) σε άλλα μέτρα για την τόνωση της έρευνας, καινοτομίας, επιχειρηματικότητας των ΜΜΕ στην (α) Μακεδονία και Θράκη, (β) Θεσσαλία, Ήπειρο και Στερεά Ελλάδα-Εύβοια, (γ) Δυτική Ελλάδα, λοιπή Πελοπόννησο και Ιονίους Νήσους, (δ) Κρήτη και τις δύο νησιωτικές περιφέρειες του Αιγαίου. Συνάγεται ότι τα εν λόγω κονδύλια είναι δυνητικά αξιοποιήσιμα σε περισσότερες της μίας περιφέρειας. (Σε αντιδιαστολή, οι πόροι που προωθούνται στην Αττική μέσω του ομώνυμου ΠΕΠ (685,7 εκατ. ευρώ) δεν επιτρέπεται να συνδυαστούν με κάποιο ΤΕΠ και να αναχωροθετηθούν ή συνδυαστούν μέσω εσωτερικών μετακινήσεων κονδυλίων μεταξύ περιφερειών.)

Προς τούτο κατασκευάζεται ενδεικτικά στον Πίνακα 3 ο σύνθετος δείκτης ΣΔ 5 που εκτιμάει ή προσεγγίζει τις αναπτυξιακές δυνατότητες των περιφερειών της χώρας προτάσσοντας: (i) την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας (βλ. δείκτη i), (ii) την ενίσχυση της καινοτομίας που φαίνεται να έχει και εμπορική ή εμπορεύσιμη διάσταση μέσω ευρεσιτεχνιών (βλ. δείκτη ii), (iii) τη δημιουργία προστιθεμένης αξίας στην μεταποίηση (βλ. δείκτη iii) και (iv) τον αριθμό διανυκτερεύσεων στον τουρισμό (βλ. δείκτη iv), εκεί που το περιβάλλον είναι ευνοϊκότερο και ενισχύονται οι συνέργειες. Το στοιχείο υπό τον αριθμό (ii) υποδεικνύεται στο κείμενο περιγραφής του ΤΕΠ και τα στοιχεία υπό τους αριθμούς (iii) και (iv) στο 2^ο παράρτημα του κειμένου κ.α. Η δε επιχειρηματικότητα (σε συνδυασμό με την τεχνολογία), Α, εκτιμάται ως μέγεθος (ενδεχομένως για πρώτη φορά στην Ελλάδα) από την συνάρτηση παραγωγής, $Q =$

⁷ Παρενθετικά αναφέρεται ότι εξ αβλεψίας (;) παρεισφρέει ή συμπεριλαμβάνεται στο τμήμα αυτό του ΤΕΠ η διασύνδεση τμήματος των Κυκλάδων που προφανώς ανήκει σε περιφέρεια μεταβατικής στήριξεως. (Βλ. *Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα*, 2007, σελ. 193.) Δεν είναι η μόνη περίπτωση. Με τον ίδιο τρόπο συμπεριλαμβάνονται στη χρηματοδότηση των ιδίων οκτώ περιφερειών τμήματα της Αττικής (Κηφισός, Ελαιώνας) μέσω του ΤΕΠ για το *Περιβάλλον και Αειφόρο Ανάπτυξη* (2007, σ.149).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Ενδεικτική περιφερειακή κατανομή σε οκτώ βήματα των πόρων που προϋπολογίζονται για τις τρεις λειτουργικές ενότητες του ΤΕΠ Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (άνευ της τεχνικής υποστηρίξεως) και των συναφών με αυτές δράσεις των ΠΕΠ βάσει δεικτών που εκτιμούν ή προσεγγίζουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες των περιφερειών

	Κ.Μακεδονία	Δ.Μακεδονία	Α.Μακεδονία, Θράκη	Θεσσαλία	Ήπειρος	Στ.Ελλάς, Εύβοια	Δ.Ελλάς	Νότ. κ ανατ. Πελάσος	Ιόνιοι Νήσοι	Αττική, νήσοι κ.ά.	Κρήτη	Β.Αιγαίο	Ν.Αιγαίο	Επικράτεια
A. Απλοί δείκτες (%)														
i. Κατανομή επιχειρηματικότητας	0,3	10,5	11,5	13,1	3,9	9,3	8,5	5,8	4,6	9,8	8,2	11,6	2,9	100
ii. Κατανομή ευρεσιτεχνιών	15,7	1,0	1,7	4,4	1,6	2,2	4,2	2,5	0,7	55,6	6,3	0,8	1,5	98*
iii. Κατανομή ακαθάριστης προστιθεμένης αξίας στη μεταποίηση	17,6	1,1	4,3	7,2	1,7	13,0	5,4	6,4	0,5	39,0	2,4	0,6	0,9	100
iv. Κατανομή διανυκτερεύσεων τουριστών	13,6	1,3	4,1	5,4	2,4	3,9	5,1	6,3	6,8	21,3	14,3	1,9	13,5	100
B. Σύνθετος δείκτης 5 (ΣΔ 5) (γινόμενο των απλών δεικτών για όλες τις περιφέρειες πλην της Αττικής που διαθέτει αυτόνομο ΠΕΠ)	991	15	336	2.249	25	1.023	1.000	582	11		1.746	11	55	8.044
Γ. Κατανομή βάσει του ΣΔ 5 (%)	12,3	0,2	4,2	28,0	0,3	12,7	12,4	7,2	0,1		21,7	0,1	0,7	100
Δ. Αναλογική κατανομή των διαθέσιμων πόρων του ΤΕΠ και των ΠΕΠ προς τις περιφέρειες: 1.207 + 685,7 = 1.892,7 εκατ. €	233,2	3,6	78,9	529,2	6,0	240,7	235,3	136,9	2,5		410,9	2,6	12,9	1.892,7
E. Μικρή μείωση κατά 1/80 των ποσών του πεδίου Δ που υπερβαίνουν τα 100 εκατ. € με το σκεπτικό ότι μπορούν να εκμεταλλευτούν οικονομίες κλίμακος. Μικρή ενίσχυση κατά 21,1% των υπολοίπων περιοχών. (Οι σκιάσεις δηλώνουν τις περιοχές που δεν συμπεριλαμβάνονται στα ΤΕΠ.)	230,3	4,4	95,5	522,6	7,3	237,7	232,4	135,3	3,0		405,8	3,1	15,6	
ΣΤ. Ένα υπηρεσιακό σχέδιο κατανομής των διαθέσιμων πόρων των ΠΕΠ														685,7
Z. Εάν επιτραπεί η χρηματοδότηση των μεταβατικών περιοχών (βλ. σκιασμένα ποσά) από τα ΠΕΠ, τότε στα ΠΕΠ απομένουν	270,5 - (230,3+4,4)			254,5 - 237,7			95,0				65,8 - 15,6			197,9
	= 35,9			= 16,8			95,0				= 50,2			197,9
H. Οι εναπομείναντες πόροι των ΠΕΠ και οι πόροι του ΤΕΠ (197,9+1.207 =1.404,9 εκατ. €) καλύπτουν αναλογικά τις δυνατότητες των περιφερειών αμιγούς στόχου (μη σκιασμένες) αν κατανεμηθούν ως εξής			92,3	522,6	7,3		232,4	135,3	3,0		405,8	3,1		1.404,9

Σημείωση: * Ορισμένες ευρεσιτεχνίες δεν αντιστοιχίζονται σε κατανοητό ή εγχώριο ταχυδρομικό κωδικό.

Πηγές: Τμήματος Α.i (για τα έτη 2000-7): Προδρομίδης κ.ά. (2010)· Τμήματος Α.ii (για τα έτη 2000-7): Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας· Τμήματος Α.iii (2007): ΕΣΥΕ, Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών· Τμήματος Α.iv (για το έτος 2008): ΕΣΥΕ Διεύθυνση Τουρισμού· Τμημάτων Δ και ΣΤ: Γενική Γραμματεία Επενδύσεως και Ανάπτυξης.

$AK^aL^{b+\Lambda}G_i^\gamma$, αφού απομονωθούν από την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία που δημιουργείται στο περιφερειακό προϊόν (Q), οι επιδράσεις των λοιπών παραγωγικών συντελεστών, δηλ. του κεφαλαίου (K), της εργασίας (τόσο συνολικής, L, όσο και κατά φύλο)⁸ και της γης, G_i .⁹

Ως γινόμενο των συνιστωσών μεταβλητών (i)-(iv), ο ΣΔ 5 διασφαλίζει την από κοινού ικανοποίηση των ανωτέρω επιδιώξεων. Οι παράγωγες τιμές και η προκύπτουσα περιφερειακή κατανομή που παρέχονται στα βήματα Β και Γ του Πίνακα 3 είναι ενδεικτικές. Υπό αυτό το πρίσμα, ίσως είναι προτιμητέο (βλ. πεδία Ζ και Η του Πίνακα 3) οι δύο θεωρούμενες εύρωστες περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου και της Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας, καθώς και οι δύο μεταβατικές περιφέρειες της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας να χρηματοδοτηθούν από τα ΠΕΠ και οι οκτώ περιφέρειες αμιγούς στόχου εν μέρει από τα ΠΕΠ και τα ΤΕΠ με τα παρατιθέμενα ποσά. Εξυπακούεται ότι είναι σκόπιμο οι εν λόγω πόροι να εστιαστούν σε τομείς διαφανομένων συγκριτικών πλεονεκτημάτων, ώστε να διευκολυνθεί η αναπτυξιακή προοπτική της χώρας.

5. *Όταν οι υλοποιούμενες κατανομές πόρων αποκλίνουν από τους στόχους και δείκτες οφείλουμε να τις ανακατανεύουμε στις περιφέρειες όσο πιο σωστά γίνεται*

Βεβαίως, η πρόβλεψη διαθέσεως πόρων ενός ΤΕΠ και πόρων των ΠΕΠ για συναφείς δράσεις, αφ' εαυτής, δεν συνιστά συγκροτημένο εθνικό πρόγραμμα. Στον βαθμό που μια προσεκτική εξέταση διαπιστώνει ότι οι υλοποιούμενες κατανομές χρηματοδοτήσεως όχι μόνον δεν ανταποκρίνονται στις προτεραιότητες που ετέθησαν αλλά αντανακλούν προτεραιότητες διαφορετικής υφής, τίθεται επιτακτικά θέμα άμεσης προσαρμογής. Εστιάζουμε την προσοχή μας σε μια τέτοια περίπτωση.

Το ΤΕΠ για την Ψηφιακή Σύγκλιση φέρεται να χρηματοδοτεί παρεμβάσεις ύψους 1.147 εκατ. ευρώ στις οκτώ περιφέρειες αμιγούς συγκλίσεως (βλ. υποσ.3.iii), ενώ τα ΠΕΠ φέρονται να χρηματοδοτούν συναφείς παρεμβάσεις ύψους 823,5 εκατ. ευρώ στις υπόλοιπες πέντε περιφέρειες. Απώτερος σκοπός να διασυνδεθούν ψηφιακά όλα τα σημεία της χώρας (ιδιαίτερα, της υπαίθρου) και να δοθεί η δυνατότης χρήσεως των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) σε όλες τις ομάδες του πληθυσμού.¹⁰

⁸ $\Lambda = \lambda(L_a/L_\theta)$, όπου τα μεγέθη « L_a » και « L_θ » αντιστοιχούν στον αριθμό των απασχολουμένων αρρένων και θηλέων.

⁹ Για την ακρίβεια πέντε ειδών γης: (α) της γεωργικής, δασικής, θαμνώδους, άνευ βλαστήσεως, (β) των βοσκοτόπων, (γ) των υγρών ζωνών, (δ) της αστικής, εμπορικής, βιομηχανικής και των δικτύων συγκοινωνιών, (ε) των ορυχείων, εργοταξίων και χώρων αποθέσεως απορριμμάτων.

¹⁰ Σημειώνεται ότι η Ελλάδα ευρίσκεται σε μια από τις τελευταίες θέσεις στην ΕΕ των 25 κρατών-μελών στις υποδομές ευρυζωνικών δικτύων και έχει σχετικά υψηλό κόστος προσβάσεως σε δικτυακές υπηρεσίες. Συγχρό-

Οι δράσεις του ΤΕΠ, αν αγνοήσουμε το επικουρικό υπο-πρόγραμμα που αφορά στην τεχνική υποστήριξή του, υλοποιούνται μέσω δύο λειτουργικών ενοτήτων που περιγράφονται ως έχουσες αναπτυξιακή και κοινωνική στόχευση, αντιστοίχως. Η πρώτη εκ των ενοτήτων αποσκοπεί στην βελτίωση της παραγωγικότητας με αξιοποίηση των ΤΠΕ και η δεύτερη στην βελτίωση της ποιότητας ζωής (*Ψηφιακή Σύγκλιση*, 2007). Εντούτοις, η προτεινόμενη κατανομή των ποσών στις περιφέρειες φαίνεται να είναι απaráλλακτα ίδια ασχέτως των διαφοροποιημένων περιφερειακών ανισοτήτων και αναγκών κατά στρατηγικό στόχο, προκαλώντας ανησυχητικούς συνειρμούς για την διορατικότητα των σχεδιαστών της αναπτυξιακής πολιτικής. (Κάποια γενική ομοιότητα ενδεχομένως να μπορούσε να γίνει κατανοητή, αν ετίθεντο θέματα αναπτύξεως υποδομών και μεγάλων έργων που είναι κοινά.) Επιπλέον, από μια πλειάδα των εξεταζομένων οικονομικών και κοινωνικών δεικτών, η εν λόγω κατανομή κονδυλίων φαίνεται να προσιδιάζει στις κατανομές (i) του αριθμού των ανέργων και (ii) του αριθμού των μη συμμετεχόντων στην αγορά εργασίας. (Οι συντελεστές συσχέτισεως της κατανομής των πόρων προς τα εν λόγω μεγέθη λαμβάνουν τις υψηλότερες τιμές 97,2 και 95,1%, αντιστοίχως.)

Την ίδια στιγμή, η περιφερειακή κατανομή των κονδυλίων των ΠΕΠ για παρεμφερή θέματα προσιδιάζει μάλλον στις περιφερειακές κατανομές (α) του αριθμού των επιχειρήσεων του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα με δυναμικό άνω των δέκα εργαζομένων που διαθέτουν ΗΥ και εκτιμούν ότι οι ΤΠΕ δεν συμβάλλουν στην αποδέσμευση εργατοωρών και (β) των αστικών περιοχών. (Οι συντελεστές συσχέτισεως της κατανομής των πόρων προς τα εν λόγω μεγέθη λαμβάνουν τις τιμές 99,4 και 99,0%, αντιστοίχως.) Συνάγεται ότι το δεύτερο σκέλος της ψηφιακής στρατηγικής της χώρας βασίζεται σε ένα συναφές με την ψηφιακή σύγκλιση και παραγωγικότητα κριτήριο ή δείκτη. Από την άλλη, η αναπτυξιακή διάσταση του ΤΕΠ ενδεχομένως να είναι σκόπιμο να τροποποιηθεί όσον αφορά στη κατανομή των πόρων στις περιφέρειες, στην βάση συναφών κριτηρίων.

Στην προσπάθεια να διατυπώσουμε ένα περίγραμμα προτάσεων ώστε να αναπτυχθεί μια συγκροτημένη συλλογιστική, παρουσιάζουμε στον Πίνακα 4 ορισμένους περιφερειακούς δείκτες που αποτυπώνουν το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των περιφερειών, οι οποίοι δείκτες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην κατάστρωση ενός σχεδίου περιφερειακής ανακατανομής των προγραμματισμένων επενδυτικών δαπανών κατά την υπολειπομένη περίοδο. Τα πεδία Α.ι και ii παραθέτουν τα ποσοστά χρήσεως ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΗΥ) και διαδικτύου (*internet*), αντίστοιχα, από ιδιώτες και νοικοκυριά ανά διοικητική περιφέρεια για το έτος

ως, παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των αστικών και των αγροτικών, νησιωτικών και ορεινών περιοχών, καθώς και εν γένει ολόκληρης της χώρας, στην πρόσβαση σε ευρυζωνικά δίκτυα.

2008, ενώ στα αντίστοιχα πεδία του τμήματος Β παρέχονται τα εν λόγω ποσοστά σε κάθε διοικητική περιφέρεια σε σχέση με την περιφέρεια βάσεως, την Αττική. Με τον τρόπο αυτό δίδεται μια αίσθηση του περιφερειακού ψηφιακού χάσματος στην χώρα και επιτρέπεται η συγκριτική ταξινόμηση των περιφερειών ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο υστερούν σε σχέση με τα ποσοστά της Αττικής. Η τελευταία εμφανίζει τα μεγαλύτερα ποσοστά όσον αφορά στους προαναφερόμενους δείκτες, καθώς και σχεδόν σε όλους τους δείκτες που θα εξετάσουμε στην συνέχεια. Διαπιστώνεται ότι η οικονομία της γνώσης συγκεντρώνεται γεωγραφικά περισσότερο στην μητροπολιτική περιοχή των Αθηνών, η οποία διαθέτει απόλυτο πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων περιφερειών της επικρατείας. Οι περιφέρειες με τα συγκριτικά μικρότερα ποσοστά (<60%), ως προς αυτά της Αττικής, στην χρήση ΗΥ και διαδικτύου, είναι της Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας και νοτίου και ανατολικής Πελοποννήσου (σε σχέση μόνο με την χρήση ΗΥ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Ποσοστά χρήσεως ΤΠΕ ανά περιφέρεια και για το σύνολο της χώρας κατά το έτος 2008

	Κ.Μακεδονία	Δ.Μακεδονία	Α.Μακεδονία, Θράκη	Θεσσαλία	Ήπειρος	Στ.Ελλάς, Εύβοια	Δ.Ελλάς	νότ. κ ανατ. Πελοσος	Ιόνιοι Νήσοι	Αττική και νήσοι	Κρήτη	Β.Αιγαίο	Ν.Αιγαίο	Επικράτεια
A. Ποσοστά χρήσεως (%)														
i. ΗΥ από ιδιώτες, νοικοκυριά	42,4	31,3	39,0	29,6	31,4	36,2	39	33,6	41,6	57,3	44,6	41,7	45,4	43,9
ii. Διαδικτύου από ιδιώτες, νοικοκυριά	41,3	32,8	39,4	28,4	32,2	36,5	38,8	34,6	37,0	57,0	43,8	41,9	47,2	43,5
iii. ΗΥ από επιχειρήσεις	87,0	78,1	77,8	84,8	78,9	75,3	88,0	77,9	77,7	93,5	76,4	85,0	91,9	88,0
iv. Εσωτερικού δικτύου ΗΥ σε επιχ/σεις	37,5	39,7	33,2	54,3	54,8	36,6	70,1	53,6	55,8	72,7	30,4	67,7	73,6	59,0
v. Διαδικτύου από επιχειρήσεις	82,0	75,9	68,6	64,3	76,7	71,5	88,0	68,7	77,7	91,6	62,5	85,0	91,9	83,6
vi. Διαδικτύου από επιχ/σεις για δημόσ. υπηρεσίες	63,6	53,2	62,4	52,5	51,8	16,4	77,3	55,9	30,7	77,5	23,0	37,1	65,5	64,9
vii. Ευρυζωνικού δικτύου *														
α. εκ των εχόντων σύνδεση με το διαδίκτυο	60,7	67,7	50,0	56,8	48,2	55,6	52,0	59,0	61,8	65,9	65,0	63,4	71,7	62,1
β. εκ του πληθυσμού	22,2	14,6	14,9	14,4	12,6	17,8	16,1	17,9	21,7	36,9	24,4	24,7	31,6	24,4
B. Τα ανωτέρω ποσοστά σε σχέση με την Αττική (%)														
i. ΗΥ από ιδιώτες, νοικοκυριά	74,0	54,6	68,1	51,7	54,8	63,2	68,1	58,6	72,6	100,0	77,8	72,8	79,2	76,6
ii. Διαδικτύου από ιδιώτες, νοικοκυριά	72,5	57,5	69,1	49,8	56,5	64,0	68,1	60,7	64,9	100,0	76,8	73,5	82,8	76,3
iii. ΗΥ από επιχειρήσεις	93,0	83,5	83,2	90,7	84,4	80,5	94,1	83,3	83,1	100,0	81,7	90,9	98,3	94,1
iv. Εσωτερικού δικτύου υπολ/στών σε επιχειρήσεις	51,6	54,6	45,7	74,7	75,4	50,3	96,4	73,7	76,8	100,0	41,8	93,1	101,2	81,2
v. Διαδικτύου από επιχειρήσεις	89,5	82,9	74,9	70,2	83,7	78,1	96,1	75,0	84,8	100,0	68,2	92,8	100,3	91,3
vi. Διαδικτύου από επιχ/σεις για δημόσ. υπηρεσίες	82,1	68,6	80,5	67,7	66,8	21,2	99,7	72,1	39,6	100,0	29,7	47,9	84,5	83,7
vii.α. Ευρυζωνικού δικτύου εκ των εχόντων σύνδεση με το διαδίκτυο	92,1	102,7	75,9	86,2	73,1	84,4	78,9	89,5	93,8	100,0	98,6	96,2	108,8	94,2
vii.β. Ευρυζωνικού δικτύου εκ του πληθυσμού	60,2	39,6	40,4	39,0	34,1	48,2	43,6	48,5	58,8	100,0	66,1	66,9	85,6	66,1

Σημείωση: * Περιλαμβάνεται και ένα πολύ μικρό ποσοστό (<1%) συνδέσεως μέσω κινητού τηλεφώνου (π.χ. WAP, GPRS, κ.λπ.).

Πηγή: Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας.

Όσον αφορά στις επιχειρήσεις (βλ. πεδία iii-vi), το ψηφιακό χάσμα εμφανίζεται μικρότερο σε σχέση με αυτό που παρατηρείται στα νοικοκυριά. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνεται η ύπαρξη υψηλότερων ποσοστών (κατά μέσο όρο 81%) χρήσεως εσωτερικού δικτύου υπολογιστών (π.χ., LAN), και, ιδιαιτέρως, χρήσεως ΗΥ και διαδικτύου (κατά μέσο όρο 94% και 91%, αντιστοίχως) στις επιχειρήσεις που ευρίσκονται εγκατεστημένες εκτός Αττικής, σε σχέση με το ποσοστό βάσεως (100%) στην Αττική. Σημειώνεται ότι τα ποσοστά χρήσεως εσωτερικού δικτύου και διαδικτύου από τις επιχειρήσεις που ευρίσκονται στο Νότιο Αιγαίο το έτος 2008 είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα των επιχειρήσεων στην Αττική. Στις υπόλοιπες περιφέρειες το μέσο ποσοστό χρήσεως του διαδικτύου για δημόσιες υπηρεσίες από επιχειρήσεις είναι της τάξεως του 84% αυτού της Αττικής (βλ. πεδίο B.vi).

Τα πεδία vii.α-β παρουσιάζουν στοιχεία σχετικά με την χρήση ευρυζωνικών δικτύων (DSL, ασύρματο, δορυφορικό, UMTS, κ.λπ.) για την σύνδεση οικιών με το διαδίκτυο, ανά περιφέρεια, για το έτος 2008. Παρ' όλο που τα ποσοστά χρήσεως των ευρυζωνικών δικτύων στο σύνολο του πληθυσμού στις υπόλοιπες περιφέρειες είναι σχετικά χαμηλά, συγκριτικά με το ποσοστό της Αττικής, τα αντίστοιχα ποσοστά στους έχοντες σύνδεση με το διαδίκτυο είναι υψηλά. Στις δε περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Δυτικής Μακεδονίας, τα εν λόγω ποσοστά ξεπερνούν το αντίστοιχο ποσοστό της Αττικής. Τα αποτελέσματα αυτά αναδεικνύουν την δυναμική της αγοράς των ευζωνικών δικτύων στην Ελλάδα, καθώς και την ανάγκη επεκτάσεως της χρήσεως του διαδικτύου (με αναβαθμισμένο επίπεδο εξυπηρέτησης και χαμηλότερες τιμές) σε απομακρυσμένες ή κατακεραματισμένες (ορεινές και νησιωτικές) περιφέρειες της χώρας.

Ο Πίνακας 5 παρουσιάζει τις προγραμματικές δαπάνες έργων του ΤΕΠ και των ΠΕΠ για παρεμβάσεις που αφορούν στην ψηφιακή σύγκλιση κατά περιφέρεια. Τα στοιχεία φανερώνουν την έμφαση που δίνεται στην κατανομή επενδύσεων για ψηφιακή σύγκλιση στις πληθυσμιακά μεγάλες περιφέρειες της χώρας, δηλαδή στην Αττική (19,5%) και την Κεντρική Μακεδονία (14,2%), και, σε μικρότερο βαθμό, στην Δυτική Ελλάδα (12,5%), την Θεσσαλία (10,8%) και την Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (10,2%). Συγκριτικά λιγότερο ευνοημένες, όσον αφορά στο συνολικό μέγεθος των προγραμματικών δαπανών, εμφανίζονται η υπόλοιπη Πελοπόννησος, η Κρήτη και η Ήπειρος, και, ιδιαίτερα, η Δυτική Μακεδονία, η Στερεά Ελλάς-Εύβοια, οι Ιόνιοι νήσοι, καθώς και το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο (με συνολικά ποσοστά κατανομής μικρότερα του 5%). Ωστόσο, με εξαίρεση την Αττική, Κεντρική Μακεδονία, το Νότιο Αιγαίο και (οριακά) την Στερεά Ελλάδα-Εύβοια, οι υπόλοιπες περιφέρειες λαμβάνουν

μεγαλύτερα χρηματοδοτικά μερίδια σε σχέση με τον πληθυσμό. Τούτο υποδηλώνει ότι χειρεύεται κάποια αποκέντρωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Συνολικές προγραμματικές δημόσιες δαπάνες για την ψηφιακή σύγκλιση στα πλαίσια του αντιστοίχου ΤΕΠ και των ΠΕΠ ανά περιφέρεια και για το σύνολο της χώρας (σε εκατομ. €)

Δαπάνες από	Κ.Μακεδονία	Δ.Μακεδονία	Α.Μακεδονία, Θράκη	Θεσσαλία	Ήπειρος	Στ. Ελλάδα, Εύβοια	Δ.Ελλάς	νότιος κ ανατ. Πελο/σος	Ιόνιοι Νήσοι	Αττική, νήσοι κ.ά.	Κρήτη	Β.Αιγαίο	Ν.Αιγαίο	Επικράτεια
το ΤΕΠ	0,0	0,0	193,2	205,0	102,8	0,0	237,4	118,0	55,3	0,0	124,0	39,3	0,0	1075,0
τα ΠΕΠ	270,8	59,0	0,0	0,0	0,0	90,0	0,0	0,0	0,0	370,7	0,0	0,0	33,0	823,5
Συνολικές	270,8	59,0	193,2	205,0	102,8	90,0	237,4	118,0	55,3	370,7	124,0	39,3	33,0	1898,5
Κατανομή (%)	14,3	3,1	10,2	10,8	5,4	4,7	12,5	6,2	2,9	19,5	6,5	2,1	1,7	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να υπομνησθεί ότι η κατανομή των πόρων προορίζεται για επενδύσεις σε υποδομές και υπηρεσίες ΤΠΕ με σκοπό να εξυπηρετηθεί η ψηφιακή σύγκλιση σε αραιοκατοικημένες και απομακρυσμένες περιοχές, η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, η επέκταση των οικονομικών δραστηριοτήτων, η αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των τοπικών επιχειρήσεων, η ενίσχυση της απασχολήσεως, η άρση της απομονώσεως, η επίτευξη μιας περιβαλλοντικά πιο βιώσιμης και ενεργειακά πιο αποδοτικής διαχειρίσεως των πόρων των επιχειρήσεων. Υπό αυτό το πρίσμα ενδεχομένως να είναι σκόπιμο κάποια κονδύλια να προωθηθούν για την ηλεκτρονική υποστήριξη των επιχειρήσεων και ανάπτυξη σχετικών υποδομών στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας, Ιονίων Νήσων, Βορείου Αιγαίου, Ηπείρου και, δευτερευόντως, στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας και νοτίου και ανατολικής Πελοποννήσου. Μια τέτοια αύξηση των δαπανών αναμένεται να μειώσει το ψηφιακό χάσμα των περιφερειών αυτών, τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο, προωθώντας την σύνδεσή τους με ευρυζωνικά δίκτυα, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για δραστηριότητες ηλεκτρονικού εμπορίου και δημόσιες συναλλαγές και αναβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής. Δαπάνες υπό την μορφή κινήτρων μπορούν ακόμα να διοχετευθούν σε επιχειρήσεις που ευρίσκονται στις περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Θεσσαλίας και Κρήτης, ώστε να επιταχυνθεί ο ρυθμός αυξήσεως των ποσοστών χρήσεως των τοπικών ασυρμά-

των δικτύων και του διαδικτύου. Τέλος, από την πλευρά της διοικητικής υποστηρίξεως, πρέπει να προωθηθούν προγράμματα μεταρρυθμίσεως της αγοράς των ευρυζωνικών δικτύων στην Ελλάδα, ώστε οι υπηρεσίες τους να παρέχονται πιο αναβαθμισμένες σε όσο το δυνατόν χαμηλότερες τιμές, ιδιαίτερα στις απομακρυσμένες περιφέρειες της χώρας.

6. Καταληκτικές σκέψεις

Συμπερασματικά αποφαινόμαστε ότι: (α) Τόσο η χρήση διαφορετικών δεικτών και σταθμίσεων όσο και η χρήση διαφορετικών συνδυασμών των ιδίων δεικτών και σταθμίσεων παράγουν διαφορετικές κατανομές χρηματοδοτήσεως ευνοώντας ορισμένους αποδέκτες ή περιφέρειες. (β) Απλουστεύσεις στην επιλογή δεικτών παράγουν κατανομές διαφορετικές από τις επιδιωκόμενες. (γ) Υπάρχουν λειτουργικές ενότητες (ή άξονες) του ΕΣΠΑ που χαρακτηρίζονται (ή θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν) ως έχουσες (ή έχοντες) αναπτυξιακή διάσταση, των οποίων οι πόροι φαίνεται να κατανέμονται στις περιφέρειες με τον τρόπο που κατανέμονται οι πόροι των αξόνων που αποσκοπούν στην άρση κοινωνικών ανισοτήτων, ενώ υπάρχουν πρόσφοροι δείκτες που μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό μιας καταλληλότερης κατανομής. Τούτο δημιουργεί ερωτήματα ως προς την αποτελεσματικότητα της στοχεύσεως των παρεμβάσεων στον χώρο και για το ενδεχόμενο διασπαθίσεως κονδυλίων που αυτήν την εποχή ευρίσκονται σε στενότητα. (δ) Η συνδυασμένη χρήση των επιχειρησιακών προγραμμάτων (ΤΕΠ και ΠΕΠ) ικανοποιεί πληρέστερα τις ανάγκες της χώρας. (ε) Όταν οι υλοποιούμενες κατανομές πόρων αποκλίνουν από τους στόχους και δείκτες, οφείλουμε να ανακαταθέσουμε στις περιφέρειες τα κονδύλια που απομένουν όσο πιο σωστά γίνεται.

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι, παρά τις πολλές ατέλειες, η κεντρική κυβέρνηση διαθέτει ένα πυρήνα ειδικευμένου προσωπικού με συσσωρευμένες εμπειρίες και τεχνογνωσία (που εν μέρει αποκτήθηκαν εξ αφορμής λαθών και ελλείψεων προηγούμενων προγραμματικών περιόδων), με αποτέλεσμα να είναι σε θέση να προβεί σε ένα είδος συγκροτημένου σχεδιασμού και σε αξιολογήσεις και να ενσωματώσει αυτές τις επισημάνσεις.

Από την άλλη, για τους λόγους που προαναφέραμε, αλλά και για καθαρά πρακτικούς λόγους, θεωρούμε ότι η ανακατανομή των κονδυλίων του ΕΣΠΑ είναι αναπόφευκτη. Ήδη οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες έχουν μεταβληθεί δραστικά από την εποχή που συντάχθηκε. Επιπλέον, έχουν ανακύψει ουσιαστικές δυσχέρειες σε ό,τι αφορά στην έγκαιρη απορρόφηση των πόρων, φέρνοντας τους διαχειριστές προ τους διλήμματος ή ζητήματος μεταφοράς πόρων από προγράμματα που δεν κινούνται όσο γρήγορα χρειάζεται σε άλλα που έχουν υψηλότερη απορρόφηση. Όμως, επειδή κάθε αναθεώρηση αναπόφευκτα λειτουργεί ως τρο-

χοπέδη στην διαδικασία εφαρμογής (και επειδή απαιτεί προσπάθεια και ανθρωπίνους πόρους και θέτει υπό αίρεση στοιχεία του προγράμματος), καλόν είναι η όποια απόφαση αναθεωρήσεως να τοποθετηθεί στο πλαίσιο του όλου χρονοδιαγράμματος εφαρμογής του ΕΣΠΑ. Όταν ο χρόνος πιέζει, ενδέχεται οι αποφάσεις επισπεύσεως των διαδικασιών να αποβούν εις βάρος της αποδοτικότητας. Έτσι, ενώ κατά τον κανονισμό οι εκδηλώσεις ενδιαφέροντος που ακολουθούν μια πρόσκληση πρέπει να κρίνονται σε συγκριτική βάση και όχι σε βάση «*first come first served*», φαίνεται ότι σε κάποια στιγμή κατά το 2008-9 αποφασίστηκε να ακολουθηθεί η δεύτερη μέθοδος, η οποία εγκυμονεί τον κίνδυνο να προτιμηθούν (ή να έχουν προτιμηθεί) προτάσεις όχι μόνο με το κριτήριο της προσδοκωμένης αποδοτικότητας αλλά και με βάση το αν η υποβολή τους προηγείται χρονικά.

Για παρεμφερείς λόγους, κατά το 2010-11 ανετέθη στον περιφερειακό μηχανισμό η ανάληψη περισσότερων δράσεων χωρίς να έχει διαπιστωθεί (α) κατά πόσον η στελέχωσή του επιτρέπει να προβεί σε σχεδιασμό εφάμιλλο αυτού που καταρτίζεται από την κεντρική κυβέρνηση, να αντεπεξέλθει σε αξιολογήσεις αν ανατεθούν, να αξιοποιήσει τους πόρους ικανοποιητικά, να διαχειριστεί προγράμματα υπεύθυνα και αποδοτικά και (β) ότι έχει αποκτήσει τη δέουσα τεχνογνωσία και λειτουργεί εύρυθμα και οικονομικά. Κατόπιν τούτων, ενδέχεται η ανάθεση της διαχείρισεως στις περιφέρειες δίχως την εμπλοκή ειδημόνων από τα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία να δημιουργήσει οξύμωρες καταστάσεις. Λ.χ., παρά τη φερόμενη «ορθότητα» των αρχικών προβλέψεων, της αναπτυξιακής φιλοσοφίας, στοχοθεσίας, των βασικών επιλογών και χρηματοδοτικών κατανομών (που ήδη σχολιάσαμε), υπάρχει η πιθανότητα να προβαίνουμε, ως χώρα, σε πλείστες αποκλίσεις από πρωτοβουλίες των νέων ή μαθητευόμενων (νέων) υπευθύνων, καθώς και σε διορθωτικές ενέργειες στην δομή και το περιεχόμενο των «ορθών» προγραμμάτων προκειμένου να αποφευχθούν διαφαινόμενες απώλειες πόρων.

Βιβλιογραφία

- Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα* (2007). Επιχειρησιακό πρόγραμμα της περιόδου 2007-2013. Αθήνα.
- Γεωργίου Γ.Α. (1993). «Η Αποτελεσματικότητα της Κοινοτικής Χρηματοδότησης των Περιφερειακών Προγραμμάτων.» *Τόπος* (6): 29-51.
- Διοικητική Μεταρρύθμιση* (2007). Επιχειρησιακό πρόγραμμα της περιόδου 2007-2013. Αθήνα.
- Κόνσολας Ν.Ι. (1983). *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λαμπρινίδης Μ., Ι. Ψυχάρης και Ε. Καζάζης (2001). «Δημόσιες υποδομές και περιφερειακή ανάπτυξη: Η περίπτωση της ελληνικής μεταποίησης.» *Τόπος* (16): 45-63.
- Μπίτσικας Γ.Ι. (1986). *Κοινωνική αξιολόγηση σχεδίων δημοσίων επενδύσεων στην Ελλάδα*. Σειρά Μελετών του ΚΕΠΕ. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Παπαδασκαλόπουλος Α.Δ. και Μ.Σ. Χριστοφάκης (2009). *Περιφερειακός Προγραμματισμός*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη* (2007). Επιχειρησιακό πρόγραμμα της περιόδου 2007-2013. Αθήνα.
- Πετράκος Γ. και Γ. Ψυχάρης (2004). *Περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική.
- Πολύζος Σ. (2011). *Περιφερειακή Ανάπτυξη*. Αθήνα: Κριτική.
- Προδρομίδης Κ.Π. (1974). *Οικονομική Πολιτική και Προγραμματισμός*. Αθήνα.
- Προδρομίδης Π.Κ. (2010). «Προσδιορισμός των Τοπικών Αγορών Εργασίας της Ελλάδος.» Εισ το: *Μελέτες προς τιμήν του αιμνήστου καθηγητού Πέτρου Χ Λίβα*, επιστημονική επιμέλεια Θ. Σκούντζου, Ε. Σπυράτου, Α. Βοζίκη. Πειραιεύς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς, σσ.577-593.
- Προδρομίδης Π., Θ. Τσέκερης, Λ. Αθανασίου, Ζ. Αναστασάκου, Κ. Βογιατζόγλου, Ν. Κανελλόπουλος, Ρ. Καραγιάννη, Σ. Σπαθή, Α. Πετραλιάς, Θ. Τερροβίτης και Ι. Ψυχάρης (2010). *Η Περιφερειακή Διάσταση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς*. 2 τόμοι. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Σκούντζος Θ.Α. (1993). *Περιφερειακή οικονομική ανάλυση και πολιτική*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Ψηφιακή Σύγκλιση* (2007). Επιχειρησιακό πρόγραμμα της περιόδου 2007-2013. Αθήνα.
- Ward B. (1963). *Ελληνική Περιφερειακή Ανάπτυξις*. Σειρά Οικονομικών Μονογραφιών. Αθήνα: Κέντρο Οικονομικών Ερευνών.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ

117. P. Paraskevaidis, *The Economic Role of the EU in the Global Economy: A Comparative Analysis*, (2011).
116. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, *Recent evidence on taxpayers' reporting decision in Greece: A quantile regression approach*, (2011).
115. T. Efthimiadis and P. Tsintzos, *The Share of External Debt and Economic Growth*, (2011).
114. E. Tsouma, *Predicting Growth and Recessions Using Leading Indicators: Evidence from Greece*, (2010).
113. A. Chymis, I. E. Nikolaou and K. Evangelinos, *Environmental Information, Asymmetric Information and Financial Markets: A Game-Theoretic Approach*, (2010).
112. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, *Applying regression quantiles to farm efficiency estimation*, (2010).
111. I. Cholezas, *Gender Earnings Differentials in Europe*, (2010).
110. Th. Tsekeris, *Greek Airports: Efficiency Measurement and Analysis of Determinants*, (2010). Εκδοχή του δημοσιεύθηκε εις το *Journal of Air Transport Management*, vol.17, 2011, 139-141.
109. S. P. Dimelis and S. K. Papaioannou, *Technical efficiency and the role of information technology: A stochastic production frontier study across OECD countries*, (2010).
108. I. Cholezas, *Education in Europe: earnings inequality, ability and uncertainty*, (2010).
107. N. Benos, *Fiscal policy and economic growth: Empirical evidence from EU countries*. (2009).
106. E. A. Kaditi and E. I. Nitsi, *A two-stage productivity analysis using bootstrapped Malmquist index and quantile regression*, (2009).
105. St. Karagiannis and N. Benos, *The Role of Human Capital in Economic Growth: Evidence from Greek Regions*, (2009).
104. E. Tsouma, *A Coincident Economic Indicator of Economic Activity in Greece*, (2009).
103. Έ. Αθανασίου, *Δημοσιονομική Πολιτική και η Ύφεση: Η Περίπτωση της Ελλάδας*, (2009). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Fiscal Policy and the Recession: The Case of Greece» εις το *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, vol.44.6, 2009, 364-372.
102. St. Karagiannis, Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, *Modeling banks' lending behavior in a capital regulated framework*, (2009).
101. Th. Tsekeris, *Public Expenditure Competition in the Greek Transport Sector: Intermodal and Spatial Considerations*, (2009).
100. N. Georgikopoulos and C. Leon, *Stochastic Shocks of the European and the Greek Economic Fluctuations*, (2009).
99. Π.-Ι. Προδρομίδης, *Προσδιορισμός των Τοπικών Αγορών Εργασίας της Ελλάδος*, (2008). Δημοσιεύθηκε εις τον *Τιμητικό Τόμο του αειμνήστου Καθηγητού Π. Λίβα*,

- επιστημονική επιμέλεια των Θ. Σκούντζου, Ε.Σπυράτου, Α.Βοζίκη, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2010, 577-593. Η αγγλική εκδοχή δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Identifying Spatial Labor Markets in Greece from the 2001 Travel-to-Work Patterns» εις το *South Eastern Europe Journal of Economics*, vol. 8.1, 2010, 111-128.
98. Y. Panagopoulos and P. Vlamis, Bank Lending, Real Estate Bubbles and Basel II”, 2008. Δημοσιεύθηκε εις το *Journal of Real Estate Literature*, vol.17.2, 2009, 295-310.
  97. Y. Panagopoulos, Basel II and the Money Supply Process: Some Empirical Evidence from the Greek Banking System (1995-2006), (2007). Δημοσιεύθηκε εις το *Applied Economics Letters*, vol.17.10, 2010, 973-976.
  96. N. Benos and St. Karagiannis, Growth Empirics: Evidence from Greek Regions, (2007).
  95. N. Benos and St. Karagiannis, Convergence and Economic Performance in Greece: New Evidence at Regional and Prefecture Level, (2007).
  94. Th. Tsekeris, Consumer Demand Analysis of Complementarities and Substitutions in the Greek Passenger Transport Market, (2007). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Transport Economics*, vol.35.3, 2008, 415-449.
  93. Y. Panagopoulos, I. Reziti and Ar. Spiliotis, Monetary and Banking Policy Transmission through Interest Rates: An Empirical Application to the USA, Canada, U.K. and European Union, (2007). Δημοσιεύθηκε εις το *International Review of Applied Economics*, vol.24.2, 2010, 119-136.
  92. W. Kafouros and N. Vagionis, Greek Foreign Trade with Five Balkan States During the Transition Period 1993-2000: Opportunities Exploited and Missed, (2007).
  91. St. Karagiannis, The Knowledge-Based Economy, Convergence and Economic Growth: Evidence from the European Union, (2007).
  90. Y. Panagopoulos, Some Further Evidence upon Testing Hysteresis in the Greek Phillips-type Aggregate Wage Equation, (2007).
  89. N. Benos, Education Policy, Growth and Welfare, (2007).
  88. Ε. Π. Μπαλτζάκης, Ιδιωτικοποιήσεις και Απορρυθμίσεις, (2006).
  87. Y. Panagopoulos and I. Reziti, The price transmission mechanism in the Greek food market: An empirical approach, (2006). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Asymmetric Price Transmission in the Greek Agri-Food Sector: Some tests» εις το *Agribusiness*, vol. 24.1, 2008, 6-30.
  86. P.-I. Prodromidis, Functional Economies or Administrative Units in Greece: What Difference does it make for Policy? (2006). Δημοσιεύθηκε εις το *Review of Urban & Regional Development Studies*, vol. 18.2, 2006, 144-164.
  85. P.-I. Prodromidis, Another View on an Old Inflation: Environment and Policies in the Roman Empire up to Diocletian’s Price Edict, (2006). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «Economic Environment, Policies and Inflation in the Roman Empire up to Diocletian’s Price Edict» εις το *Journal of European Economic History* vol.38.3, 2009, pp. 567-605.
  84. Έ. Αθανασίου, Προοπτικές του δανεισμού των νοικοκυριών στην Ελλάδα και η σημασία τους για την ανάπτυξη, (2006).
  83. G. C. Kostelenos, La Banque nationale de Grèce et ses statistiques monétaires (1841-1940), (2006). Δημοσιεύθηκε εις το *Mesurer la monnaie. Banques centrales et cons-*

- truction de l'autorité monétaire (XIXe-XXe siècle)*, Paris: Edition Albin Michel, 2005, 69-86.
82. E. Π. Μπαλτζάκης, Η ανάγκη βιομηχανικής πολιτικής και η σύγχρονη εκδοχή της, (2006).
  81. St. Karagiannis, A study of the diachronic evolution of the EU's structural indicators using factorial analysis, (2006).
  80. I. Resiti, An investigation into the relationship between producer, wholesale and retail prices of Greek agricultural products, (2005).
  79. Y. Panagopoulos and A. Spiliotis, "An empirical approach to the Greek money supply". Athens, 2005.
  78. Y. Panagopoulos, A. Spiliotis, Testing alternative money theories: A G7 application, (2005).
  77. I. A. Venetis and E. Emmanuilidi, The fatness in equity returns. The case of Athens stock exchange, (2005).
  76. A. Venetis, I. Paya and D. A. Peel, Do real exchange rates "Mean revert" to productivity? A nonlinear approach, (2005). Δημοσιεύτηκε εις το *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, vol. 65.4, 2003, 421-437.
  75. Κ. Ν. Κανελλόπουλος, Φοροδιαφυγή στις ανώνυμες εταιρείες: εκτιμήσεις από τις εισαγγελείες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, (2002).
  74. N. Glytsos, Dynamic effects of migrant remittances on growth: an econometric model with an application to Mediterranean countries, (2002). Δημοσιεύθηκε υπό τον τίτλο «The contribution of remittances to growth: a dynamic approach and empirical analysis» εις το *Journal of Economic Studies*, vol.32.5, 2005, 468-496.
  73. N. Glytsos, A model of remittance determination applied to middle east and north Africa countries, (2002).
  72. Th. Simos, Forecasting quarterly GDP using a system of stochastic differential equations, (2002).
  71. C. N. Kanellopoulos and K. G. Mavromaras, Male-female labour market participation and wage differentials in Greece, (2000). Δημοσιεύθηκε εις το *Labour*, vol. 16.4, 2002, 771-801.
  70. St. Balfoussias and R. De Santis, The economic impact of the cap reform on the Greek economy: quantifying the effects of inflexible agricultural structures, (1999).
  69. M. Karamessini, O. Kaminioti, Labour market segmentation in Greece: historical perspective and recent trends, (1999).
  68. S. Djajic, S. Lahiri and P. Raimondos-Moller, Logic of aid in an intertemporal setting, (1997).
  67. St. Makrydakīs, Sources of macroeconomic fluctuations in the newly industrialized economies: a common trends approach, (1997). Δημοσιεύθηκε εις το *Asian Economic Journal*, vol. 11.4, 1997, 361-383.
  66. G. Petrakos and N. Christodoulakis, Economic development in the Balkan countries and the role of Greece: from bilateral relations to the challenge of integration, (1997).
  65. C. Kanellopoulos, Pay structure in Greece 1974-1994, (1997).

64. M. Chletsos, Chr. Kollias and G. Manolas, Structural economic changes and their impact on the relationship between wages, productivity and labour demand in Greece, (1997).
63. M. Chletsos, Changes in social policy-social insurance, restructuring the labour market and the role of the state in Greece in the period of European integration, (1997).
62. M. Chletsos, Government spending and growth in Greece 1958-1993: some preliminary empirical results, (1997).
61. M. Karamessini, Labour flexibility and segmentation of the Greek labour market in the eighties: sectoral analysis and typology, (1997).
60. Chr. Kollias and St. Makrydakis, Is there a Greek-Turkish arms race? Evidence from cointegration and causality tests, (1997). Δημοσιεύθηκε εις το *Defence and Peace Economics*, vol. 8, 1997, 355-379.
59. St. Makrydakis, Testing the intertemporal approach to current account determination: evidence from Greece, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Empirical Economics*, vol. 24.2, 1999, 183-209.
58. Chr. Kollias and St. Makrydakis, The causal relationship between tax revenues and government spending in Greece: 1950-1990, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *The Cyprus Journal of Economics*, vol. 8.2, 1995, 120-135.
57. Chr. Kollias and A. Refenes, Modeling the effects of defence spending reductions on investment using neural networks in the case of Greece, (1996).
56. Θ. Κατσανέβας, Η εξέλιξη της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα (Από τη δεκαετία του 1970 έως σήμερα), (1996).
55. Δ. Ντόγκας, Σκέψεις για την αναγκαία σταθεροποιητική και αναπτυξιακή πολιτική και το ρόλο της τράπεζας της Ελλάδος ενόψει της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ONE), (1996).
54. N. Glytsos, Demographic changes, retirement, job creation and labour shortages in Greece: an occupational and regional outlook, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Journal of Economic Studies*, vol. 26.2-3, 1999, 130-158.
53. N. Glytsos, Remitting behavior of "temporary" and "permanent" migrants: the case of Greeks in Germany and Australia, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *Labour*, vol. II.3, 1997, 409-435.
52. V. Stavrinos and V. Droucopoulos, Output expectations, productivity trends and employment: the case of Greek manufacturing, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *European Research Studies*, vol. 1.2, 1998, 93-122.
51. A. Balfoussias and V. Stavrinos, The Greek military sector and macroeconomic effects of military spending in Greece, (1996). Δημοσιεύθηκε εις το *In the Peace Dividend*, επιστημονική επιμέλεια των N.P. Gleditsch, O. Bjerkholt, A. Cappelen, R.P. Smith και J.P. Dunne. Amsterdam: North-Holland, 1996, 191-214.
50. J. Henley, Restructuring large scale state enterprises in the republics of Azerbaijan, Kazakhstan, the Kyrgyz republic and Uzbekistan: the challenge for technical assistance, (1995).
49. C. Kanellopoulos and G. Psacharopoulos, Private education expenditure in a "free education" country: the case of Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *International*

- Journal of Educational Development*, vol. 17.1, 1997, 73-81.
48. G. Kouretas and L. Zarangas, A cointegration analysis of the official and parallel foreign exchange markets for dollars in Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Finance and Economics*, vol. 3, 1998, 261-276.
  47. St. Makrydakis, E. Tzavalis and A. Balfoussias, Policy regime changes and the long-run sustainability of fiscal policy: an application to Greece, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *Economic Modelling*, vol. 16.1, 1999, 71-86.
  46. N. Christodoulakis and S. Kalyvitis, Likely effects of CSF 1994-1999 on the Greek economy: an ex ante assessment using an annual four-sector macroeconomic model, (1995).
  45. St. Thomadakis and V. Droucopoulos, Dynamic effects in Greek manufacturing: the changing shares of SMEs, 1983-1990, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *Review of Industrial Organization*, vol. 11.1, 1996, 69-78.
  44. Π. Μουρδουκούτας, Οι Ιαπωνικές επενδύσεις στην Ελλάδα, (1995).
  43. V. Rapanos, Economies of scale and the incidence of the minimum wage in the less developed countries, (1995). Δημοσιεύθηκε με τον τίτλο «Minimum Wage and Income Distribution in the Harris-Todaro model» εις το *Journal of Economic Development*, 2005.
  42. V. Rapanos, Trade unions and the incidence of the corporation income tax, (1995).
  41. St. Balfoussias, Cost and productivity in electricity generation in Greece, (1995).
  40. V. Rapanos, The effects of environmental taxes on income distribution, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *European Journal of Political Economy*, 1995.
  39. V. Rapanos, Technical change in a model with fair wages and unemployment, (1995). Δημοσιεύθηκε εις: *International Economic Journal*, vol. 10.4, 1996.
  38. M. Panopoulou, Greek merchant navy, technological change and domestic shipbuilding industry from 1850 to 1914, (1995). Δημοσιεύθηκε εις το *The Journal of Transport History*, vol. 16.2, 159-178.
  37. Κ. Βεργόπουλος, Το δημόσιο χρέος και οι επιπτώσεις του, (1994).
  36. C. Kanellopoulos, Public-private wage differentials in Greece, (1994). Δημοσιεύθηκε εις το *Applied Economics*, vol. 29, 1997, 1023-1032.
  35. Z. Georganta, K. Kotsis, Emm. Kounaris, Measurement of total factor productivity in the manufacturing sector of Greece, 1980-1991, (1994).
  34. E. Petrakis and A. Xepapadeas, Environmental consciousness and moral hazard in international agreements to protect the environment, (1994). Δημοσιεύθηκε εις το *Journal Public Economics*, vol. 60, 1996, 95-110.
  33. C. Carabatsou-Pachaki, The quality strategy: a viable alternative for small Mediterranean agricultures, (1994).
  32. Z. Georganta, Measurement errors and the indirect effects of R & D on productivity growth: the U.S. manufacturing sector, (1993).
  31. Π. Παρασκευαΐδης, Η οικονομική λειτουργία των αγροτικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, (1993).
  30. Z. Georganta, Technical (in) efficiency in the U.S. manufacturing sector, 1977-1982,

- (1993).
29. H. Dellas, Stabilization policy and long term growth: are they related?, (1993).
  28. Z. Georganta, Accession in the EC and its effect on total factor productivity growth of Greek agriculture, (1993).
  27. H. Dellas, Recessions and ability discrimination, (1993).
  26. Z. Georganta, The effect of a free market price mechanism on total factor productivity: the case of the agricultural crop industry in Greece, (1993). Δημοσιεύθηκε εις το *International Journal of Production Economics*, vol. 52, 1997, 55-71.
  25. Α. Γκανά, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση, Η περιφερειακή διάσταση της ανεπάρκειας του επιπέδου διαβίωσης στη χώρα μας, (1993).
  24. Π. Παρασκευαΐδης, Εισοδηματικές ανισότητες και περιφερειακή κατανομή του εργατικού δυναμικού ηλικίας 20-29 χρονών, (1993).
  23. C. Eberwein and Tr. Kollintzas, A dynamic model of bargaining in a unionized firm with irreversible investment, (1993). Δημοσιεύθηκε εις το *Annales d' Economie et de Statistique*, vol. 37/38, 1995, 91-115.
  22. Π. Παρασκευαΐδης, Αξιολόγηση σχεδίων περιφερειακής ανάπτυξης Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Κρήτης στον αγροτικό τομέα, (1993).
  21. Π. Παρασκευαΐδης, Περιφερειακή τυπολογία αγροτικών εκμεταλλεύσεων, (1993).
  20. St. Balfoussias, Demand for electric energy in the presence of a two-block declining price schedule, (1993).
  19. St. Balfoussias, Ordering equilibria by output or technology in a non-linear pricing context, (1993).
  18. C. Carabatsou-Pachaki, Rural problems and policy in Greece, (1993).
  17. Κλ. Ευστρατόγλου, Export trading companies: διεθνής εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδος, (1992).
  16. Π. Παρασκευαΐδης, Αποτελεσματική προστασία-κόστος εγχώριων πόρων και άνιση κεφαλαιακή δομή της βοοτροφίας, (1992).
  15. Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, Η αναμόρφωση της κοινής γεωργικής πολιτικής και οι προοπτικές για την Ελλάδα, (1992).
  14. Κ. Καραμπάτσου-Παχάκη, Αρχές διαμόρφωσης-κριτήρια αξιολόγησης περιφερειακών προγραμμάτων, (1992).
  13. G. Agapitos and P. Koutsouvelis, The VAT Harmonization within EEC: Single Market and its Impacts on Greece's Private Consumption and Vat Revenue, (1992).
  12. C. Kanellopoulos, Incomes and poverty of the Greek elderly, (1992).
  11. Δ. Μαρούλης, Οικονομική ανάλυση της μακροοικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα στην περίοδο 1960-1990, (1992).
  10. V. Rapanos, Joint production and taxation, (1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Public Finance/Finances Publiques*, vol. 3, 1993.
  9. V. Rapanos, Technological progress, income distribution, and unemployment in the less developed countries, (1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Greek Economic Review*, 1992.

8. Ν. Χριστοδουλάκης, Ορισμένες μακροοικονομικές συνέπειες της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, (1992).
7. L. Athanassiou, Distribution output prices and expenditure, (1992).
6. J. Geanakoplos και H. Polemarchakis, Observability and constrained optima, (1992).
5. Ν. Antonakis and D. Karavidas, Defense expenditure and growth in LDCs: the case of Greece, 1950-1985, (1990).
4. Κ. Κανελλόπουλος, Παραοικονομία στην Ελλάδα: τί δείχνουν επίσημα στοιχεία, (ελληνικά, 1990 - αγγλικά, 1992). Δημοσιεύθηκε εις το *Greek Economic Review*, vol. 14.2, 1992, 215-236.
3. J. Dutta and H. Polemarchakis, Credit constraints and investment finance: evidence from Greece, (1990). Δημοσιεύθηκε εις το *Fiscal Policy, Economic Adjustment and Financial Markets, International Monetary Fund*, επιστημονική επιμέλεια του Μ. Monti, 1989.
2. L. Athanassiou, Adjustments to the Gini coefficient for measuring economic inequality, (1990).
1. Γ. Αλογοσκούφης, Ανταγωνιστικότητα, προσαρμογή μισθών και μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα, (1990). Δημοσιεύθηκε εις το *Applied Economics*, vol. 29, 1997, 1023-1032.